

Analiza učeničkog apsentizma u srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj

Mališa, Natalija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:244598>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ANALIZA UČENIČKOG APSENTIZMA U
SREDNJOŠKOLSKOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM
SUSTAVU U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Natalija Mališa

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**Analiza učeničkog apsentizma u srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu u
Republici Hrvatskoj**

Diplomski rad

Natalija Mališa

Mentor: dr. sc. Ante Kolak

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
TEORIJSKI OKVIR.....	2
2. TERMINOLOGIJA.....	2
3. APSENTIZAM KAO RIZIČNO PONAŠANJE MLADIH.....	3
4. RAZLOZI KOJI DOVODE DO APSENTIZMA	5
4.1. Individualne karakteristike učenika.....	5
4.2. Obiteljske karakteristike učenika.....	6
4.3. Školske karakteristike	8
4.4. Kulturološki i socijalni faktori.....	11
5. PERSPEKTIVA DIONIKA PROBLEMA APSENTIZMA	13
5.1. Učenička perspektiva.....	13
5.2. Roditeljska perspektiva	14
5.3. Nastavnička perspektiva	15
6. UTJECAJ APSENTIZMA NA USPJEH I RAZVOJ UČENIKA	16
6.1. Utjecaj na akademski uspjeh	16
6.2. Posljedice na socijalni razvoj.....	18
7. ULOGA ŠKOLSKOG PEDAGOGA U SMANJENJU IZOSTANAKA	19
8. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA U HRVATSKOJ.....	20
9. EMPIRIJSKI DIO	23
9.1. Metodologija istraživanja.....	23
9.1.1. Cilj istraživanja, problemi i hipoteze	23
9.2. Interpretacija rezultata.....	25
9.2.1. Izostanci kroz godine	25
9.2.2. Izostanci po županijama	26
9.2.3. Razred i broj izostanaka učenika.....	27

9.2.4. <i>Prosjek ocjena i broj izostanaka</i>	28
9.2.5. <i>Izostanci i vrsta škole</i>	31
9.2.6. <i>Izostanci i spol</i>	32
10. RASPRAVA	33
10.1. <i>Ograničenja istraživanja</i>	38
11. SAVJETI I PRIMJERI DOBRE PRAKSE U RJEŠAVANJU PROBLEMA APSENTIZMA.....	39
12. ZAKLJUČAK	41
13. LITERATURA.....	43

*Analiza učeničkog apsentizma u srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu u
Republici Hrvatskoj*

Sažetak: Ovaj diplomski rad bavi se istraživanjem trendova apsentizma među srednjoškolcima u Republici Hrvatskoj analizirajući podatke Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih prikupljene putem *e-Matice*. Apsentizam predstavlja učestalo i dugotrajno izostajanje učenika s nastave, što može negativno utjecati na njihov obrazovni uspjeh i socijalnu integraciju. Cilj istraživanja je analizirati količinu srednjoškolskih izostanaka s obzirom na potencijalno relevantne varijable. Analiziralo se je učestalost izostanaka, uspoređivalo izostanke među različitim vrstama srednjih škola, kao i povezanost izostanaka s dobi i spolom učenika. Nadalje, utvrditi postoje li razlike u izostajanju s obzirom na županiju gdje se nalazi škola. Rezultati istraživanja pokazali su da se apsentizam među srednjoškolcima povećao u odnosu na prethodne godine i da više izostaju učenici strukovnih škola. Nadalje, utvrđeno je da učenici viših razreda srednjih škola češće izostaju. Suprotno očekivanjima, spol učenika nije se pokazao kao značajan faktor u ukupnom broju izostanaka; međutim, zabilježeno je da učenice češće izostaju s opravdanjem, dok učenici češće izostaju neopravdano. Zaključno, ovo istraživanje potvrdilo je nalaze nekih prethodnih istraživanja. Na kraju rada ponuđeni su konkretni savjeti i preporuke za prevenciju i rješavanje problema apsentizma, s naglaskom na ciljane mjere za specifične skupine učenika i poboljšanje praćenja i reagiranja na izostanke unutar školskog sustava.

Ključne riječi: apsentizam, srednjoškolci, neopravdano izostajanje, izostanci

Analysis of student absenteeism in the secondary education system in the Republic of Croatia

Abstract: This thesis is focused on investigating absenteeism trends among high school students in the Republic of Croatia by analyzing data from the Ministry of Science, Education, and Youth collected through the *e-Matica* system. Absenteeism refers to the frequent and prolonged absence of students from school, which can negatively impact their academic success and social integration. The aim of the research is to analyze the amount of high school absences in relation to potentially relevant variables. The study examined the frequency of absences, compared absences among different types of high schools, and explored the relationship between absences and students' age and gender. Furthermore, it aimed to determine whether there are differences in absences based on the county where the school is located. The results showed that absenteeism among high school students has increased compared to previous years. Vocational school students are more absent. Furthermore, it was found that older students, particularly those in higher grades, tend to be absent more frequently than their younger peers. Contrary to expectations, gender did not emerge as a significant factor in overall absenteeism; however, it was observed that female students are more likely to have justified absences, while male students tend to have more unexcused absences. In conclusion, this research confirmed findings from previous studies that also pointed to higher absenteeism among vocational school students and those in higher grades. Contrary to some earlier assumptions, gender was not a significant factor in the total number of absences, though differences in how absences are justified between male and female students were noted. The study concludes with practical advice and recommendations for the prevention and resolution of absenteeism, with a focus on targeted measures for specific groups of students and improving the monitoring and response to absences within the school system.

Key words: absenteeism, high school students, unjustified absenteeism, truancy

Izjava o akademskoj čestitosti

Ovime izjavljujem da je diplomski rad naziva *Analiza učeničkog apsentizma u srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj* rezultat isključivo moga istraživačkog rada na literaturi i/li istraživačkim podacima, uz mentorovo savjetovanje i vođenje, te da su svi izvori navedeni u tekstu i popisu literature korišteni u skladu s konvencijama pozivanja na izvore u akademskome pismu.

1. UVOD

Izostajanje učenika iz škole dugogodišnji je i kompleksan problem koji izaziva zabrinutost roditelja, pedagoga i drugih školskih djelatnika diljem svijeta. Kronični izostanci s nastave imaju dalekosežne posljedice ne samo za učenike i njihovo obrazovanje, već i za šire društvene, ekonomske i socijalne strukture. Premda je izostajanje iz škole univerzalna pojava, njezini uzroci, utjecaji i rješenja variraju u različitim kontekstima. Istraživanja, poput onog koje su proveli Gottfried (2014) i Reid (2005), naglašavaju da su uzroci koji utječu na izostajanje veoma složeni: od socioekonomskih faktora, školskog okruženja, psihološkog stanja učenika pa do obiteljskih okolnosti. Izbjegavanje škole ili simptomi izostajanja jedan su od ozbiljnih problema s kojima se suočavaju učenici. Izbjegavanje škole ne samo da utječe na proces učenja u školi, već predstavlja i rizik za delikventna ponašanja učenika (Baier, 2016). Također, apsentizam utječe na akademski uspjeh, socijalni razvoj i buduće životne prilike učenika. Iako ovaj problem najviše utječe na učenike, iz njega nisu izuzeti roditelji učenika i nastavnici. Svatko od njih ima svoju ulogu u smanjenju i povećanju izostanaka učenika. Isto tako, svatko od njih izostajanje učenika doživljava na drugačiji način.

Ovaj diplomski rad podijeljen je na teorijski i istraživački dio. U teorijskom dijelu opisano je kako dolazi do apsentizma učenika, koji su razlozi izostajanja te kakav utjecaj izostanci imaju na učenički akademski uspjeh i socijalni razvoj. Opisane su perspektive dionika ovog problema, učenika, roditelja i nastavnika. Nadalje, opisano je kako pedagog, kao stručni suradnik, može prevenirati i pomoći u smanjenju izostanaka. Navedena su i dosadašnja istraživanja koja su se bavila apsentizmom u Hrvatskoj.

Istraživački dio rada temelji se na analizi dostupnih podataka dostupnih u e-Matici Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Cilj je istraživanja identificirati trendove u apsentizmu srednjoškolaca tijekom posljednjih šest godina, s posebnim naglaskom na geografske, spolne razlike te razlike između učenika gimnazija i strukovnih škola. Na kraju će rada, na temelju prikupljenih podataka i teorijskih spoznaja, biti predloženi konkretni savjeti i strategije za smanjenje apsentizma među srednjoškolcima. Ovi će prijedlozi obuhvatiti različite razine intervencija, od individualnih i školskih do sustavnih promjena, s ciljem unapređenja obrazovnog iskustva i uspjeha učenika.

TEORIJSKI OKVIR

2. TERMINOLOGIJA

Apsentizam (lat. *absens* – odsutan, nestao) učenika u školi podrazumijeva učeničko izostajanje iz škole, s nastave, bilo sa sati redovne nastave bilo s izvannastavnih aktivnosti, ali i drugih aktivnosti koje se odvijaju za vrijeme trajanja nastave. Izostanci uključuju izostanak s nastave koji može biti roditeljski opravdan izostanak, psihološki izostanak, odbijanje škole, školska fobija i dr. U hrvatskom kontekstu izostanci se dijele na opravdane i neopravdane. Učenik može opravdano izostati zbog bolesti, obiteljske situacije, natjecanja (školskih i izvanškolskih), vremenskih nepogoda i slično. Neopravdani su izostanci svi oni koji nemaju adekvatno opravdanje ili roditelji nisu opravdali (Vukelić, 2019).

U dosadašnjoj literaturi spominju se termini apsentizam, izostajanje s nastave i bježanje s nastave. Mladi još koriste i kolokvijalne izraze kao što su markiranje, brisanje, blajbanje, skipanje i sl. U ovom radu će se podjednako koristiti izrazi apsentizam i izostajanje s nastave. Termin bježanje s nastave više se povezuje s namjernim odlaskom s nastave, dok apsentizam i izostajanje označavaju učeničko nepristustvo u školu, bez obzira je li opravdano ili neopravdano.

Za neke autore izvan hrvatskog konteksta određene vrste izostanka s nastave i roditeljski opravdan izostanak nisu izostanak s nastave. Za neke se autore 'odsustvo bez opravdanog razloga' može izjednačiti s izostankom. Za druge, imati razlog za odsutnost – na primjer, biti odsutan s dopuštenjem roditelja – po definiciji znači da ovaj oblik ponašanja nije izostanak (Reid, 2005). Sinha (2007 prema Demir i Akman Karabeyoglu, 2015) navodi kako bi se apsentizam trebao definirati kao izostajanje bez izlike i da se prema tome treba pristupiti kao ozbiljnom problemu. Drugi se pak autor slažu da je apsentizam općenito izostajanje iz škole bez obzira na validnu opravdanost, dakle ne prisutnost na nastavi s ili bez opravdanja (Lannegrand-Willems i sur. 2012). Malcolm i sur. (2003) su istraživali izostajanje s nastave i svrstali izostajanje u tri kategorije:

- 1. *truancy* ili izostajanje za koje su učenici svjesni da ih nastavnici ne bi odobrili
- 2. neprihvatljivi izostanci ili izostanci koji bi bili neprihvatljivi učiteljima, ali ih učenici ne doživljavaju takvima.

- 3. roditeljski opravdani izostanci koji su rezultat roditelja ili skrbnika koji su držali učenike podalje od škole.

Kako je već navedeno, u hrvatskoj učenički izostanci mogu biti opravdani i neopravdani. Autori Bilankov i Hitec (2004) navode da jedan od velikih problema kod učeničkog apsentizma predstavlja neusklađenost kriterija između izostanaka koji se smatraju opravdanim i onih koji se smatraju neopravdanim. Najčešće su razrednici ti koji procjenjuju može li se neki izostanak opravdati što stvara dodatna opterećenja u praksi. S obzirom na to da je „pohađanje obveznog dijela programa i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada“ (Zakon o odgoju i obrazovanju NN 87/2008, čl. 61) jedna od temeljnih obaveza učenika, izostanci s nastave za sad imaju nekoliko oblika „posljedica“. Za neopravdane izostanke učenici mogu dobiti pedagoške mjere. Ako učenik neopravdano izostane 0,5 % sati od ukupnog broja sati izriče mu se mjera opomene, ako neopravdano izostane 1 % od ukupnog broja sati izriče mu se ukor. Strogi se ukor učeniku izriče ako je izostao 1,5 % sati od ukupnog broja sati na kojima treba biti priustan, a najstroža mjera, isključenje iz škole, primjenjuje se ako je učenik neopravdano izostao 2 % sati od ukupnog broja sati (Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera NN 94/15). Osim mjera za neopravdane izostanke, učenika se može poslati na razredni ispit ako je izostao velik broj sati i nije mogao biti redovito ocjenjivan tijekom nastavne godine.

3. APSENTIZAM KAO RIZIČNO PONAŠANJE MLADIH

Rizična ponašanja mladih predstavljaju obrasce ponašanja koji mogu imati ozbiljne negativne posljedice na njihovo zdravlje i dobrobit. Takva ponašanja uključuju konzumaciju alkohola i droga, rizično seksualno ponašanje, nasilje, delinkvenciju, te nezdrave prehrabne navike i fizičku neaktivnost. Prema istraživanjima Svjetske zdravstvene organizacije, takva ponašanja mogu dovesti do kroničnih bolesti, mentalnih poremećaja, smanjene kvalitete života i prerane smrti u odrasloj dobi (WHO, 2023). Posebno je zabrinjavajuće što se rizična ponašanja često javljaju u adolescenciji, periodu intenzivnog fizičkog, emocionalnog i socijalnog razvoja. Rizična su ponašanja mladih često povezana s traženjem identiteta i autonomije, no mogu dovesti do ozbiljnih posljedica ako se ne prepoznaju kod mladih i ne preveniraju na vrijeme.

Apsentizam među srednjoškolcima predstavlja ozbiljan oblik rizičnog ponašanja koji može imati dugoročne posljedice na njihov akademski, socijalni i emocionalni razvoj. Neopravdano izostajanje iz škole ne samo da utječe na trenutni školski uspjeh, već može dovesti i do ozbiljnih problema u odrasloj dobi. Rizični su faktori za apsentizam brojni i složeni. Obiteljski faktori, poput nepovoljne obiteljske dinamike, niskog socio-ekonomskog statusa i nedostatka podrške, igraju značajnu ulogu. Djeca iz disfunkcionalnih obitelji ili obitelji s niskim prihodima češće izostaju iz škole (Balfanz i Byrnes, 2012). Također, problemi s mentalnim zdravljem, uključujući anksioznost, depresiju i nisko samopouzdanje, često su povezani s visokim stupnjem apsentizma (Vaughn i sur., 2013). Značajan utjecaj imaju i školski faktori kao što su slabiji školski uspjeh, negativan stav prema školi, konfliktni odnosi s vršnjacima ili učiteljima te osjećaj nepovezanosti s školskim okruženjem (Railsback, 2004). Učenici koji se ne osjećaju prihvaćeno ili podržano u školi skloniji su izostajanju. Nadalje, nedostatak školskih politika i programa koji promiču redovitu prisutnost na nastavi također može doprinijeti ovom problemu. S druge strane, postoje brojni zaštitni faktori koji mogu smanjiti rizik od apsentizma. Podržavajuće obiteljsko okruženje, visoka razina roditeljske uključenosti, pozitivni odnosi s vršnjacima i učiteljima te angažman u školskim i izvanškolskim aktivnostima mogu pomoći u smanjenju stope izostajanja. Učenici koji se osjećaju povezano sa školom i koji imaju pozitivne uzore među vršnjacima i odraslima manje su skloni izostajanju (Epstein i Sheldon, 2002). Intervencije usmjerene na smanjenje apsentizma trebaju biti sveobuhvatne i uključivati suradnju škole, obitelji i šire zajednice. Efikasne strategije uključuju rano prepoznavanje i intervenciju, razvoj individualiziranih planova za poboljšanje prisutnosti te pružanje podrške učenicima s emocionalnim i socijalnim poteškoćama (Kearney, 2008b). Također, programi koji promiču pozitivnu školsku klimu i angažman učenika u školskim aktivnostima mogu značajno doprinijeti smanjenju apsentizma. Apsentizam, rizično ponašanje srednjoškolaca, svakako zahtijeva pažnju i djelovanje na više razina. Prepoznavanjem i adresiranjem rizičnih faktora te jačanjem zaštitnih faktora, moguće je smanjiti negativne posljedice apsentizma i osigurati bolje obrazovne i životne ishode za učenike.

4. RAZLOZI KOJI DOVODE DO APSENTIZMA

Autori, koji su se do sada bavili problematikom apsentizma, uočili su da postoje razlozi za apsentizam koji se ponavljaju kroz različite generacije, bez obzira na promjene u školskom sustavu. Autori su grupirali faktore rizika prema sličnim kriterijima, naglašavajući utjecaj individualnih, obiteljskih i školskih karakteristika na prisustvo na nastavi. (Barth, 1984; Zrilić, 2008; Lannegrand-Willems i sur. 2012; Clark, 2008; McCluskey, Bynum i Patch, 2004; Eastman i sur., 2007). Među individualne karakteristike učenika svrstavaju se socijalne vještine, kognitivne vještine, zdravstveni problemi, poteškoće u učenju i emocionalni poremećaji, koji svi mogu utjecati na školsko iskustvo općenito i, posljedično, na učeničko prisustvo na nastavi. Roditeljski i obiteljski faktori povezani su s izostankom iz škole, a uključuju strukturalne faktore poput obiteljskog socioekonomskog statusa, vještina roditeljstva, obiteljske socijalne podrške i zlostavljanja i/ili napuštanja djece. Školske karakteristike, koje su povezane s pohađanjem, škole uključuju učitelje i šire školsko okruženje.

4.1. Individualne karakteristike učenika

Individualni faktori svakog učenika mogu imati veliki utjecaj na školske izostanke. Tako na primjer, kognitivne vještine mogu utjecati na suočavanje i samoprocjenu učenika i njegova rada. Djeca sa smanjenim kognitivnim ili socijalnim vještinama mogu imati probleme kod prilagodbe na školu i mogu imati više izostanaka. To su učenici koji smatraju da je njihovo školsko iskustvo neugodno ili nezadovoljavajuće i manje je vjerojatno da će redovito pohađati školu (Barth, 1984). Već se u prošlom stoljeću autor Tolić (1980) bavi fenomenom apsentizam i njegovim uzrocima. Navodi da do apsentizma dovodi učenička percepcija školskog predmeta kao beskorisnog ili prezahtjevnog. Osim toga, učenici izbjegavaju nastavu ako su emocionalno nestabilni, nemaju razvijene radne navike, a nekad i konzumacija opojnih sredstava potiče na apsentizam.

Socijalne vještine mogu utjecati na sposobnost djece da razviju odnose s učiteljima i drugim učenicima. Učenici koji pribjegavaju apsentizmu najčešće se ne osjećaju dovoljno akademski i socijalno adekvatni. Takvim je učenicima škola dosadna i nemaju mnogo pozitivnih iskustva vezanih uz školu (Clark, 2008). Osim toga, učenicima koji su skloni izostajnju često nedostaje samopouzdanja, samopoštovanja i vještina samokontrole. Neki

učenici jednostavno nisu svjesni zakona o pohađanju škole i o posljedicama ne dolaska u školu. U rjeđim slučajevima učenici izostaju iz škole zbog zlouporabe droga i alkohola (Walls, 2003). Hirschi je (prema Baier, 2016) pokušao apsentizam učenika objasniti kroz dva teorijska pristupa koja se temelje na socijalnim odnosima. Teorija kontrole objašnjava kako se apsentizam povećava ako učenik nema dobro razvijen odnos s osobama koje su važne za socijalizaciju poput roditelja ili učitelja, tj. privrženost tim osobama nije snažna. Zbog toga učenici ne prate konvencionalne ciljeve, ne sudjeluju u aktivnostima i nisu posvećeni društvenim normama. S druge strane, teorija diferencijalne asocijacije (Sutherland, 1924 prema Baier, 2016) naglašava ulogu delinkventnih vršnjaka kao rizičnog čimbenika. Učenici koji su skloni izostajanju često su odbačeni od svojih vršnjaka pa se lakše zbližavaju s učenicima koji su skloni problematičnom ponašanju (Baier, 2016).

Istraživanje koje je provela Zrilić (2007a) pokazuje kako se izostajanje povećava u višim razredima srednje škole. Učenici prvih razreda najmanje izostaju. Ovakav se fenomen može povezati s prezahtjevnim programima i količinom obaveza koja se s godinama povećava. Što se tiče spola učenika, Zrilić (2007a) i Smyth (1999) navode kako učenice manje izostaju od učenika. Ovakvi rezultati imaju nekoliko objašnjenja, od toga da su djevojke sklonije suočavanju s problemima, do toga da su roditelji tolerantniji prema djevojčicama te da djevojke češće koriste socijalnu pomoć. Međutim, sva istraživanja nisu složna po ovom pitanju. Istraživanja Domjanović (2012), Ricijaš, Krajcer i Bouillet (2010), Markuš (2009) nisu pokazala da postoji razlika u izostajanju između učenica i učenika.

4.2. Obiteljske karakteristike učenika

Obiteljski i sociodemografski faktori igraju značajnu ulogu u obrazovnim ishodima učenika, uključujući njihovu prisutnost u školi i na nastavi. Razumijevanje načina kako ovi faktori utječu na izostajanje učenika iz škole bitno je za razvoj efikasnih strategija i intervencija usmjerenih na promociju redovnog pohađanja nastave.

Obiteljski uvjeti, uključujući roditeljsku potporu, obrazovni status roditelja i obiteljsko okruženje, imaju duboki utjecaj na školsko izostajanje. Istraživanje koje je proveo McNeal (1999) pokazuje da roditeljsko uključivanje u obrazovne aktivnosti djece, kao što je pomoć u domaćim zadaćama i prisustvovanje školskim sastancima, smanjuje

vjerojatnost izostanaka. Roditelji koji aktivno sudjeluju u školskom životu svoje djece postavljaju visoka očekivanja i pružaju emocionalnu potporu, čime jačaju važnost obrazovanja i redovitog pohađanja nastave. Više je načina na koje roditelji mogu biti uključeni u obrazovanje svoje djece (Epstein, 1992 prema Bartulović, Kušćević, 2016 str. 88):

- Temeljne odgovornosti obitelji podrazumijevaju da je djetetu osigurano zdravlje i sigurnost. Roditelji podupiru djetetov razvoj i pripremaju ga za školovanje.
- Temeljne odgovornosti škole podrazumijevaju komunikaciju škole s obitelji učenika.
- Uključenost u školi podrazumijeva roditeljsku uključenost u aktivnosti škole koje nisu nužno vezane uz obrazovanje učenika.
- Uključenost u učenje kod kuće podrazumijeva pružanje potpore za vrijeme učenja i obavljanje školskih zadataka kod kuće.
- Donošenje odluka, upravljanje i zagovaranje podrazumijeva sudjelovanje roditelja u roditeljskom vijeću i drugim grupama ili tijelima škole.
- Suradnja s zajednicom podrazumijeva suradnja roditelja s lokalnom zajednicom i pristup resursima zajednice u svrhu unaprjeđenja školovanja djeteta.

Kada su roditelji na ove načine uključeni u školovanje svoje djece ona će puno ozbiljnije shvaćati svoju obavezu prisutnosti na nastavi. Najveći faktor koji podupire izostajanje iz škole je roditeljska neuključenosti u školovanje vlastite djece, niska očekivanja roditelja i nedostatak uvjerenja u važnost školovanja. Brojna istraživanja povezuju devijantna ponašanja učenika s obiteljskim odnosima i komunikacijom. Pavlović (2005 prema Zrilić, 2007b) navodi kako postoje četiri faktora rizika u obitelji koji utječu na ponašanje učenika: povijest obiteljskih problema u ponašanju, disfunkcionalnost obitelji, obiteljski konflikti i roditelji čiji stavovi podržavaju rizična ponašanja. Istraživanje koje je proveo Mccall (1995 prema Zrilić, 2007) i Keserica i Kolak (2023) navode kako učenici koji odustaju od školovanja i skloni su izostajanju najčešće dolaze iz jednoroditeljskih obitelji i/ili obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa, obitelji imigranata i obitelji koja nije uključena u obrazovanje. Roditelji koji imaju veći socioekonomski status bit će uključeni u obrazovanje svoje djece. Osim toga, oni će kod svoje djece stvarati svijest o važnosti obrazovanja i postizanja dobrih školskih rezultata što utječe i na disciplinu u

pohađanju nastave (Clark, 2008). Istraživanja su pokazala kako učenici čiji roditelji imaju veći stupanj obrazovanja imaju bolje akademske rezultate (Burušić, Babarović i Marković, 2010; Pokas, 2020).

Sociodemografski faktori kao što su socioekonomski status, etnička pripadnost i stambeni uvjeti također utječu na školsku prisutnost. Siromaštvo i niski socioekonomski status često su povezani s većim izostajanjem iz škole. Eitle i Eitle (2003) navode da su učenici iz socioekonomski slabijih obitelji izloženi faktorima rizika koji utječu na izostajanje, uključujući pristup ograničenim obrazovnim resursima i život u zajednicama s višim stopama kriminaliteta. Roditelji koji nemaju resurse i socijalnu podršku vjerojatnije će imati poteškoće s dovođenjem djeteta u školu. Stambeni uvjeti, kao što su prenapučenost doma i česta promjena mjesta stanovanja, mogu stvoriti nestabilno okruženje koje otežava redovito pohađanje škole. Rumberger (2003) naglašava da mobilnost, odnosno česte selidbe, negativno utječu na školsku prisutnost, pri čemu učenici koji često mijenjaju škole imaju veće šanse za akademski neuspjeh i izostanke.

Obiteljski i sociodemografski faktori indirektno oblikuju obrazovna iskustva učenika, utječu i na njihovu motivaciju, pristup resursima i opću sposobnost redovitog pohađanja škole. Kada se razumiju složeni odnosi, mogu se oblikovati ciljane intervencije i politike koje bi se bavile korijenskim uzrocima školskog izostajanja. Škole, zajednice i politički donositelji trebali bi raditi zajedno na promicanju stabilnog obiteljskog i društvenog okruženja, osiguravajući svim učenicima pravedan pristup obrazovanju i potrebama za uspjeh u školi.

4.3. Školske karakteristike

Školska klima, kultura i okruženje imaju ključnu ulogu u oblikovanju ponašanja i stavova učenika, uključujući i njihovu odluku o tome hoće li redovno pohađati nastavu. Klima u školi odnosi se na percepciju i iskustvo učenika o školskom okruženju, uključujući međuljudske odnose, osjećaj pripadnosti i sigurnosti, kao i na akademsku atmosferu. Školska kultura predstavlja niz implicitnih očekivanja i pretpostavki koje su povezane s ponašanjem i radom nastavnika i učenika (Vrcelj, 2018). Istraživanja pokazuju da pozitivna školska klima može smanjiti izostanke iz škole, dok negativno okruženje može povećati šanse za česte izostanke.

Povezanost između školske klime i izostajanja istaknuta je u istraživanju Thapa, Cohen, Guffey i Higgins-D'Alessandro (2013) koji navode da škole koje promiču pozitivnu interakciju među učenicima, kao i između učenika i nastavnika, stvaraju ambijent u kojem se učenici osjećaju povezani sa školom i to su škole gdje učenici manje izostaju. Gottfredson i sur. (2005) u svojem radu ističu kako škole koje implementiraju programe za poboljšanje školske discipline i smanjenje nasilja među učenicima doprinose stvaranju sigurnijeg okruženja, čime se direktno smanjuje broj učeničkih izostanaka. Školsko okruženje koje uključuje podršku za učenje, visoka nastavnikova očekivanja prema učenicima i pružanje relevantnih akademskih resursa također igraju značajnu ulogu. Istraživanje objavljeno u časopisu *Educational Researcher* (Liu, Lee i Loeb, 2021) pokazuje da škole s manjkom resursa, uključujući nedostatak kvalificiranih učitelja i adekvatnih obrazovnih materijala, imaju veće stope izostanaka. To je posebno izraženo u ruralnim područjima i županijama s niskim prihodima. Rumberger (2001) navodi da su učenici koji osjećaju da ih škola podržava i koji imaju pristup kvalitetnim nastavnim materijalima manje skloni izostajati.

Istraživanje koje su proveli Demir i Akman Karabeyoglu (2015) bilo je usredotočeno na istraživanje određenih faktora i njihov utjecaj na učenički apsentizam. Pokazalo se je da učenička predanost školi, školsko okruženje i kontrola unutar obitelji znatno utječu na smanjenje ili povećanje apsentizma. Predanost se školi može sagledati kroz predanost učiteljima, predanost prijateljima i predanost prema školi. Od svih tih varijabla, predanost prema učiteljima je najznačajnija. Dakle, predanost prema školi započinje odnosom između učenika i učitelja što utječe na smanjenje apsentizma. Učitelji koji zanemaruju učeničke potrebe, ne poštuju učenike i ne mogu voditi razred imaju učenike koji češće pribjegavaju apsentizmu (Barth, 1984; Baier, 2016). To su učitelji koji ne prilagođavaju svoje podučavanje učenicima što dovodi do dosade zbog čega učenici izostaju (Clark, 2008; Demir i Akman Karabeyoglu, 2015). Veze koje učenici stvaraju s drugima mogu stvarati pozitivan ili negativan utjecaj na učenike i na njihovu prisutnost u školi i na nastavi. Baier (2016) ih naziva privlačni ili odbijajući faktori. Privlačni faktori uključuju pozitivan odnos između učenika i učitelja. Odbijajući faktor predstavljaju negativni odnosi između učenika i učitelja. Reynolds i sur. (1980 prema Baier, 2016) su proveli istraživanje koje je pokazalo da škole koje imaju stroge, nenaklonjene i neljubazne učitelje imaju veće razine apsentizma. Pozitivni odnosi koje učenici imaju međusobno

predstavljaju privlačni faktor. Ako među učenicima ne postoje pozitivni odnosi, ako postoji velika stopa međuvršnjačkog nasilja i ako je razredna klima jako kompetitivna, stopa će apsentizma biti veća. Negativni će odnosi djelovati kao faktor odbijanja.

Školska se klima razlikuje ovisno o vrsti škole. Istraživanje koje su provele Plaza Leutar i Filipović (2022) ispitivalo je postoji li razlika u izostancima između učenika katoličkih i javnih gimnazija. Temelj ovog istraživanja bila je školska klima i okruženje kao jedan bitan čimbenik koji utječe na povećanje, odnosno smanjenje apsentizma. Podaci su pokazali kako su učenici katoličkih gimnazija imali puno manje izostanaka od učenika koji su pohađali javne srednje škole. Do istih su rezultata došli i Coleman i Hoffer (1987 prema Tsang, 2009) Razlog tome bila je školska klima katoličkih gimnazija koje više prihvaća učenike, ali i strože pristupa prema izostancima učenika. Vrsta škole koju učenici pohađaju predstavlja važan faktor za predikciju izostanaka. Istraživanja provedena u hrvatskoj pokazuju kako postoji razlika u izostancima između srednjoškolaca koji pohađaju gimnazijske smjerove ili strukovne srednje škole. Žužić (2009) je utvrdila kako u Istarskoj županiji više izostaju učenici strukovnih smjerova od gimnazijalaca. Do istih je rezultata došla i Zrilić (2007a) u istraživanju na području Zadra, Obrovca i Korčule i Stojanović (2014) na području Osijeka. Ovakve trendove objašnjava to da gimnazije često upisuju učenici koji su u većoj mjeri zainteresirani za školovanje, navikli na naporan raspored i namjeravaju nastaviti školovanje. Učenici strukovnih škola, a nadasve trogodišnjih strukovnih škola, puno su manje zainteresirani i motivirani za učenje. Zrilić (2009) je ustanovila kako se izostajanje povećava u višim razredima srednje škole. Učenici prvih razreda najmanje izostaju. Do tih je rezultata došla i Borovčak (2000) koja je osim toga utvrdila kako učenici prvih razreda srednje škole najčešće izostaju zbog bolesti, a što prelaze u viši razred razlozi izostanaka postaju više povezani s izbjegavanjem ispita ili loše ocjene. Osim izbjegavanja obaveza, učenici završnih razreda postaju snalažljiviji u izbjegavanju nastave, a i povezaniji su s razrednicima koji su spremniji opravdati neopravdane izostanke (Žužić, 2009). Mjesto u kojem se nalazi škola još je jedan važan čimbenik koji utječe na učestalost izostanaka. Postoji statistički značajna razlika s obzirom na to nalazi li se srednja škola u urbanom ili ruralnom području (Zrilić, 2009). Učenici koji školu pohađaju u urbanim sredinama skloniji su češćem izostajanju iz škole. Razlozi za to su veće izvanškolske mogućnosti za zabavu u urbanim

nego u ruralnim sredinama. Osim toga, zbog većeg broja stanovnika u urbanim sredinama učenici koji vrijeme provode u gradu, a ne u školi će proći neprimijećeno.

Važno je napomenuti da školsko okruženje nije jedini faktor koji utječe na školsko izostajanje. Čimbenici kao što su obiteljski uvjeti, socioekonomski status i individualne karakteristike učenika također imaju svoju ulogu. Međutim, kroz razvoj i održavanje pozitivne školske klime, škole mogu značajno doprinijeti smanjenju izostanka i promociji redovnog pohađanja nastave. Svjesnost o ovim činjenicama je ključna za razvoj efektivnih strategija i programa unutar škola s ciljem smanjenja izostajanja učenika i promicanja pozitivnih obrazovnih ishoda.

4.4. Kulturološki i socijalni faktori

Istraživanje objavljeno u časopisu *Sociology of Education* (Lareau, 1987) pokazuje da kulturološki i socijalni faktori, kao što su stavovi prema obrazovanju unutar zajednice i očekivanja obitelji, mogu značajno utjecati na stope izostanaka. U zajednicama u kojima obrazovanje nije visoko vrednovano, stope izostanaka su često više. Ovo je istraživanje pokazalo kako kulturni kapital, definiran kao sudjelovanje u kulturnim aktivnostima i pristup kulturnim resursima, utječe na uspjeh učenika u školi. Učenici s većim kulturnim kapitalom obično imaju bolje akademske rezultate i manju stopu izostanaka. Nadalje, učenici s boljim socijalnim kapitalom rjeđe izostaju iz škole. Pod socijalni se kapital ubraja i mreža podrške unutar zajednice i obitelji. Osim navedenoga, veliku ulogu ima društveno shvaćanje obrazovanja. U zajednicama gdje se obrazovanje visoko vrednuje, učenici su motiviraniji za redovito pohađanje nastave i postižu bolje rezultate. Istraživanja na području SAD-a pokazalo su kako je socijalni kapital važan čimbenik koji utječe na učenička postignuća i predanost školi (Israel i sur. 2001). Socijalni kapital na području obrazovanja može se sagledati na mikrorazini, mezorazini i makrorazini. Na mikrorazini socijalni kapital podrazumijeva veze koje škola ima s roditeljima učenika. Ako škola i roditelji imaju čvrste veze kod učenika će se smanjiti problematična ponašanja što dovodi do boljih postignuća. Socijalni kapital škole na mezorazini uključuje povezanost škole u širu mrežu poput lokalne zajednice, drugih škola, državom i sl. (Tsang, 2009). Škole koje raspolazu većim kapitalom omogućavaju svojim učenicima da povećavaju svoj osobni socijalni kapital. Ovakvo stvaranje mreža najviše pogoduje učenicima koji dolaze iz obitelji srednjih i nižih klasa čiji roditelji nemaju razvijen velik socijalni kapital.

Razvijanje vlastitog socijalnog kapitala kroz školske mreže pomaže učenicima u postizanju boljih obrazovnih postignuća. Međutim, učenici koji dolaze iz obitelji s većim socijalnim kapitalom postižu bolje rezultate (Israel i sur., 2001). Što se tiče kapitala na makrorazini, pokazalo se da socijalni kapital škole i obitelji ima veći utjecaj od socijalnog kapitala zajednice, ali on nije zanemariv. Velike ekonomske nejednakosti, rijetka naseljenost, velika stopa nezaposlenosti i migracije utječu na smanjeni socijalni kapital zajednice (Israel i sur. 2001).

Osim kulturnog kapitala, na učeničko izostajanje utječe i mjesto učenikova odrastanja. Štifanić (1996) navodi kako je regionalna pripadnost dio sociologije kojoj se sve više pridaje pažnja. Za formiranje regionalizma potreban je društveno-prostorni identitet. Regionalna pripadnost oblikuje vrijednosti, stavove i mišljenja. Istraživanje koje je provedeno na dvjema županijama u Hrvatskoj, Ličko-senjskoj i Primorskoj-goranskoj pokazuje kako su srednjoškolci imali različite vrijednosne orijentacije zbog mjesta stanovanja. Temelj različitosti bila je županijska razvijenosti. Pokazalo se da mladi Ličko-senjske županije, kao slabije razvijene županije, imaju vrijednosne stavove koji više preferiraju materijalističke i tradicionalne vrijednosti. Učenici Primorsko-goranske županije skloniji su autonomiji i samorealizaciji (Puzić i Bezinović, 2011). Ispitivanje regionalne pripadnosti na području Slavonije (Sarjanović, 2014) pokazalo je kako su stanovnici prostora istočno od Zagreba sve do istočne granice jako regionalno osviješteni. U tom djelu RH uglavnom prevladavaju tradicionalne vrijednosti i način života (poljoprivreda, folklor, kuhinja i sl.). Iz navedenog se može zaključiti kako život u jednoj županiji, odnosno regiji može uvelike oblikovati stavove djece i srednjoškolaca. Kroz društvo učenici usvajaju vrijednosti, a time i važnost prisustva u školi i na nastavi. Učenici koji dolaze iz razvijenijih regija bit će više osviješteni o važnosti školovanja. Učenici su iz siromašnijih regija skloniji tradicionalnim vrijednostima koje ne podrazumijevaju nužno veliki obrazovni uspjeh i napredak. Istraživanja su pokazala kako postoji pozitivna korelacija između ekonomskog napretka upravnih jedinica i višeg obrazovnog statusa i obrazovnih postignuća (Chocholatá, i Furková, 2017; Agasisti, i Vittadini, 2012). Istraživanje koje je provela Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2015) pokazuje kako na izostanak učenika uvelike utječu okolišni faktori. Naime, učenici koji žive u područjima s lošim zdravstvenim uvjetima i visokim stopama zagađenja imaju češće zdravstvene probleme, što dovodi do većeg broja izostanaka. Loši zdravstveni uvjeti i

nedostatak pristupa zdravstvenoj skrbi značajno doprinose povećanju stope izostanaka. Djeca koja žive u područjima s visokim stupnjem zagađenja zraka i vode imaju više respiratornih bolesti, što dovodi do češćih izostanaka. Loši okolišni uvjeti mogu izravno utjecati na fizičko zdravlje djece, čime se povećava broj izostanaka. U područjima gdje je zdravstvena skrb teško dostupna ili preskupa, djeca često ne dobivaju potrebnu medicinsku pomoć na vrijeme, što produljuje njihov oporavak i povećava izostanke.

5. PERSPEKTIVA DIONIKA PROBLEMA APSENTIZMA

5.1. Učenička perspektiva

Brojna su istraživanja koja su se bavila učeničkim pogledima na apsentizam (Bilankov i Hitec, 2004; Borovčak, 2000; Zrilić, 2008; Lannegrand-Willems, Cosnefroy i Lecigne, 2012; Marušić, 2009). Autori su se usredotočili na razloge izostajanja koje su navodili učenici. Istraživanje koje je provela Zrilić (2008) pokazalo je da učenici najčešće izostaju da izbjegnu slabu ocjenu i kad znaju da će se moći opravdati kod razrednika ako nisu prisutni na nastavi. Od ostalih razloga učenici su navodili izbjegavanje ispitnih situacija, dosadu na satu i nagovor prijatelja (Markuš, 2009; Bilankov i Hitec, 2004). Najrjeđe učenici izostaju zbog toga što misle da je izostajanje *cool*. S fenomenom dosade na satu povezana je i niska motiviranost učenika i nezainteresiranost za učenje i školu ili za određene predmete (Zrilić, 2008; Borovčak, 2000). Marušić (2009) navodi kako su učenici naznačili da izostaju da izbjegnu ispitivanje (usmeno ili pismeno), ali i da ne dolaze u školu samo zato što im se ne ide u školu. Istraživanje koje su proveli Bilankov i Hitec (2004) pokazalo je da oko polovica učenika smatra da za izostajanje ne treba imati poseban razlog. Bez razloga pribjegavaju izostajanju jer, navode, mogu lako dobiti ispričnicu pa iskorištavaju situaciju. Nadalje, učenici izostaju jer osjećaju preopterećenost u školi (njih 68,6%). Na ovaj se razlog nadovezuje mišljenje više od polovice učenika da gradivo koje su propustili ne trebaju nadoknaditi dodatnim učenjem. Ako učenicima prisutnost na satu ne utječe na ocijene, onda je jasno da prisutnost na nastavi ne smatraju važnom. Osim izbjegavanja ocijene, učenici izbjegavaju i nastavnike, posebice one koji imaju „dosadne“ sate i one koji nemaju dobar odnos prema radu. Navode da nije pravedno da se njih kažnjava zbog kašnjenja, a nastavnici koji kasne nemaju posljedica (Borovčak, 2000). Bilankov i Hitec (2004) saznali su da trećina učenika izostaje iz škole jer se boje nastavnika. Međutim, trend izostajanja zbog straha s godinama se smanjuje i njega

zamjenjuju drugi razlozi. Velika većina učenika (oko 80%) osjeća grižnju savjesti kada izostaje iz škole. Međutim, čak se trećina učenika dosađuje u vremenu kad namjerno izostaju s nastave. Postavlja se pitanje zašto između „dvije dosade“ učenici opet odabiru ne biti u školi. Učenici izostanak iz škole ne doživljavaju kao gubitak u slučaju kada su izostali da izbjegnu ocjenjivanje. U tim slučajevima se naknadno spremaju za ispitivanje ili ispit koji su propustili. Zanimljivo je da sami učenici smatraju da izostajanje ne utječe negativno na njihov akademski uspjeh (Domjanović, 2012).

Što se tiče opravdavanja izostanaka, učenici u toj dobi već znaju dobro uvjeriti roditelje da im izostanke opravdaju, a u tom procesu najčešće dominiraju majke. U manje slučajeva izostanke na svoju ruku opravdava razrednik (Marušić, 2009; Bilankov i Hitec, 2004). Isto tako, učenici navode kako opravdavanje izostanka najviše ovisi o razredniku i njegovim kriterijima, a mali broj učenika (oko 8%) na svoju ruku opravdava izostanke (Marušić, 2009; Markuš, 2009).

Iako su učenici svjesni da izostajanje predstavlja problem, smatraju ga dobrim rješenjem za ostale probleme s kojima im je teško suočiti se. Uz sve to, dio učenika je svjestan da će imati podršku roditelja u obliku opravdavanja izostanaka što ih još i više potiče na izbjegavanje nastave.

5.2. Roditeljska perspektiva

Roditeljska perspektiva na izostajanje učenika iz škole često je složena, obuhvaća različite uzroke i posljedice koje prelaze granice obiteljskog i školskog okruženja. Izostanci iz škole mogu biti znak dubljih emocionalnih, socijalnih ili obrazovnih problema, a roditelji se mogu osjećati zbunjeno, frustrirano ili nemoćno u pokušajima da pruže odgovarajuću podršku svojoj djeci.

Prema istraživanju Chang i Romero (2008), kronični izostanci iz škole nisu samo problem učenika, već signaliziraju potrebu za angažmanom obitelji i školskog osoblja u stvaranju poticajnog okruženja koje promiče redovito pohađanje nastave. Roditelji su ključni akteri u identificiranju i razumijevanju temeljnih uzroka izostanaka, uključujući zdravstvene probleme, akademski neuspjeh ili društvene izazove kao što je međuvršnjačko nasilje. Nadalje, roditelji slabijeg socioekonomskog statusa mogu se suočavati s dodatnim

preprekama, uključujući ograničen pristup zdravstvenoj skrbi, obrazovanju i općenito, resursima potrebnima za podršku djeci u obrazovanju (Reid, 2005).

Iz perspektive roditelja (Borovčak, 2000), učeničko izostajanje iz škole može biti posljedica višestrukih faktora koji djeluju samostalno ili u kombinaciji. Strah od lošeg uspjeha i ocjena često stoji u središtu problema. Ovaj strah može biti pojačan preopterećenošću ispitima i kućnim zadaćama, što dovodi do situacije gdje učenici osjećaju da jednostavno "ne stignu sve". Problem se komplicira neujednačenim stavom profesora prema učenicima, što može dovesti do osjećaja nepravde i demotivacije. Roditelji prepoznaju i ulogu školskog sustava u kojem dominira potreba za disciplinom i kažnjavanjem. Roditelji navode da se ponekad izostancima ignorira stvarna potreba za razumijevanjem i poticanjem odgovornog odnosa prema učenju. Nadalje, roditelji smatraju da učenici izostaju jer su programi teški, neujednačeni su kriteriji ocjenjivanja, jer je dijete nezrelo i nedostaje mu spremnosti za prihvaćanje odgovornosti...

Istraživanje Gottfried (2014) ukazuje na važnost roditeljskog sudjelovanja u obrazovanju kao faktora koji smanjuje vjerojatnost izostanaka. Aktivno roditeljsko uključivanje u školske aktivnosti, redoviti razgovori o školi, kao i postavljanje jasnih očekivanja vezano uz obrazovanje, pokazali su se efikasnim u promicanju vrijednosti redovnog školovanja.

5.3. Nastavnička perspektiva

Nastavnici su već dugu niz godina svjesni problema koje uzrokuje apsentizam učenika. Navode kako znaju da učenici često izostaju kako bi izbjegli pisane provjere, ali onda izostanu čitav dan s nastave i roditelji napišu ispričnicu za takav izostanak. Razrednici nemaju drugog izbora nego izostanke opravdati (Mažar, 2022). U istom istraživanju nastavnici su naveli kako su učenici koji su došli u školske klupe nakon pandemije korone, skloniji izostajanju s nastave. Još jedan oblik problematičan oblik izostajanja kojeg navode nastavnici je izostajanje zbog priprema za natjecanja i samo sudjelovanje na natjecanjima. Učenici često ne dolaze na nastavu dan prije i na dan natjecanja i tako gube jako puno informacija i gradiva koje treba nadoknaditi. Osim što nastavnici primjećuju da su učenici u zaostatku s nastavnim gradivom kada izostaju, najnovije istraživanje (Gottfried, Kim i Fletcher, 2024) pokazuje da nastavnici imaju slabije odnose s učenicima kojih nema 11 ili više dana u školi. Poznato je da nastavnička percepcija učenika uvelike može utjecati na učenički akademski i socijalni uspjeh jer djeluje kao

samoispunjavajuće proročanstvo. Tako su i u ovom istraživanju nastavnici trebali procijeniti vještine učenika i ocijenili su da učenici koji često izostaju imaju jezične i matematičke vještine usvojene u manjoj mjeri te da imaju negativan prema učenju.

Nastavnici nerijetko moraju ulaziti u sukobe s roditeljima oko opravdavanje izostanaka. Međutim, sve više nastavnika jednostavno prihvaća roditeljske ispričnice. Nastavnici navode kako je pravilnik nekada bio puno stroži oko kriterija opravdavanja izostanaka pa su i učenici odgovornije doživljavali dolazak u školu (Mažar, 2022). Osim što osjećaju da ulaze u sukobe s roditeljima, nastavnici doživljavaju da ih sustav ne podržava, već da još i više potiče izostajanje učenika.

6. UTJECAJ APSENTIZMA NA USPJEH I RAZVOJ UČENIKA

Izostanci iz škole duboko mogu utjecati na uspjeh i cjeloviti razvoj učenika. Stalni izostanci mogu dovesti do značajnih praznina u znanju, što može ometati akademski napredak i ocjene učenika. Dodatno, socijalni razvoj učenika također trpi jer nedovoljno vremena provedenog u školskom okruženju smanjuje mogućnosti za interakciju s vršnjacima i razvoj društvenih vještina.

6.1. Utjecaj na akademski uspjeh

Izostajanje s nastave može imati značajne negativne posljedice na akademski uspjeh učenika. Prema istraživanju koje je proveo Gottfried (2014) učenici koji često izostaju s nastave imaju nižu prosječnu ocjenu u usporedbi s učenicima koji redovito prisustvuju. U istraživanju koje je provela Žužić (2009) najmanje izostanaka imaju učenici s odličnim uspjehom, a najviše izostanaka imaju učenici koji imaju nedovoljan uspjeh. Također, izostanci utječu na sposobnost učenika da kontinuirano prate gradivo, što može rezultirati slabijim razumijevanjem novih koncepta i većim teškoćama u učenju. Prema Demir i Akman Karabeyoglu (2015), izostanak učenika s nastave smatra se prediktorom akademskog neuspjeha i dovodi do mnogih drugih čimbenika rizika. Autorice su navele neke negativne učinke koje apsentizam ima na školski uspjeh, a neki od njih su sljedeći (Demir i Akman Karabeyoglu, 2015):

- Propuštene obrazovne prilike nastaju kada učenici izostaju te propuštaju prilike za učenje, što rezultira prazninama u razumijevanju predmet.

- Nepotpuno razumijevanje zbog toga što koncepti koji se uče u razredu često čine temelj za buduće lekcije. Izostajanje s nastave može rezultirati zaostajanjem učenika, što otežava razumijevanje budućeg gradiva. To nepotpuno razumijevanje može dovesti do nižih rezultata na testovima i nižim ocjenama.
- Nemogućnost održavanja “koraka” stvara se zbog toga što redovita odsutnost može učiniti izazovnim praćenje ritma kurikuluma. To može rezultirati stalnim pokušajem nadoknade propuštenog, što može biti opterećujuće i utjecati na ukupno postignuće.
- Utjecaj na zadatke zbog toga što propuštene lekcije mogu značiti propuštanje važnih uputa za zadatke, projekte ili ispite. To može rezultirati nižim ocjenama zbog nedovršenog ili nepravilno obavljenog posla.
- Manjak sudjelovanja i angažmana zbog toga što je aktivno sudjelovanje u raspravama u razredu, grupnim aktivnostima i interakcija s učiteljima i vršnjacima ključno je za dublje razumijevanje predmeta. Odsutnost smanjuje priliku učenika da sudjeluje u tim aktivnostima, što utječe na ukupno razumijevanje i zadržavanje gradiva.
- Povećani stres nastaje zbog toga što zaostajanje zbog odsutnosti može stvoriti stres i anksioznost kod učenika. Taj emocionalni utjecaj može dodatno ometati njihovu sposobnost fokusiranja i dobro akademsko izvođenje.
- Kumulativni učinak zbog toga što kontinuirana odsutnost može imati kumulativni učinak tijekom vremena, stvarajući značajnu prazninu u znanju koju postaje teže nadomjestiti.

Chang i Romero (2008) u svom radu navode da kronični izostanci mogu imati dalekosežne posljedice, uključujući povećani rizik od napuštanja škole. Sustavni izostanci otežavaju stjecanje temeljnih akademskih vještina, posebno u ranom obrazovanju, što može imati trajne učinke na obrazovni put učenika. Prema istraživanjima, učenici koji često izostaju iz škole imaju veće šanse za rani prekid školovanja. To dugoročno negativno utječe na njihovu mogućnost zaposlenja i općeniti socioekonomski status u odrasloj dobi (Attendance Works, 2020). Istraživanja su pokazala kako je apsentizam jedan od ključnih prediktora napuštanja škole (Balkis, 2018; Alexander i sur., 1997; Gleason i Dynarski, 2002; Smyth, 1999). Smyth (1999) navodi kako učenici koji imaju velik broj izostanaka češće napuštaju svoje školovanje. Isto tako, škole koje postižu bolje rezultate imaju manju stopu izostanaka, a time i manju stopu učenika koji napuštaju školovanje. Učenici koji već u osnovnoj školi izostaju iz škole,

pod puno su većim rizikom da u srednjoj školi odustanu od školovanja. Istraživanje koje su proveli Keserica i Kolak (2023) pokazuje kako postoji značajna povezanost između izostajanja i ponavljanja razreda. Naime, učenici ponavljači imaju puno više izostanaka od učenika koji redovito prolaze razrede. Ponavljači imaju i više neopravdanih izostanaka. Iz tog je razloga potrebno već u najranijoj dobi pratiti i reagirati na učenike koji namjerno izostaju s nastave (Alexander i sur., 1997; Gleason i Dynarski, 2002).

6.2. Posljedice na socijalni razvoj

Socijalni aspekti, kao što su razvoj prijateljstva i društvenih vještina, također trpe znatno zbog izostanaka (Gottfried, 2014). Škola funkcionira kao primarna sredina gdje djeca uče kako se uključiti u društvo, surađivati s vršnjacima i razvijati empatiju. Stoga, izostanak prisutnosti na nastavi utječe ne samo na akademske rezultate, već i na razvoj ključnih socijalnih i emocionalnih vještina. Kako navode Baker, Sigmon i Nugent (2001) apsentizam dovodi do brojnih negativnih, dugoročnih posljedica. Neke od njih su: veća mogućnost konzumacije opojnih sredstava, adolescentska trudnoća, socijalna izolacija i nisko samopouzdanje. Učenici koji više izostaju skloniji su narušenom mentalnom zdravlju od svojih vršnjaka, tako je kod njih veća prisutnost depresije i anksioznosti (Vaughn i sur., 2013). Izostajanje s nastave doprinosi povećanju ostalih rizičnih ponašanja. Učenici koji izostaju s nastave vrijeme provode u kafićima što dovodi do nezainteresiranosti za učenje i školu. Istraživanje je pokazalo da su učenici koji češće neopravdano izostaju s nastave skloniji konzumirati duhan, alkohol ili droge (Zrilić, 2008; Tolić, 1980). Jedan od velikih problema kod izostajanja s nastave je provođenje vremena van škole bez nazora. Zrilić (2008) navodi kako kada izostaju iz škole, učenici vrijeme najčešće provode s prijateljima, u kafiću i s djevojkom/mladićem. Iako su istraživanja pokazala (Vaughn i sur., 2011; Zrilić, 2008) kako su učenici koji više izostaju skloniji ostalim rizičnim ponašanjima, treba naglasiti kako u većini slučajeva izostajanje ne dovodi do ostalih rizičnih ponašanja već je samo jedno u nizu. Međutim, vrijeme provedeno u školi s pozitivnim primjerima vršnjaka i odraslih može poslužiti kao zaštitni faktor koji će pridonijeti smanjenju rizičnog ponašanja sveukupno.

7. ULOGA ŠKOLSKOG PEDAGOGA U SMANJENJU IZOSTANAKA

Pedagozi u srednjim školama imaju presudnu ulogu u oblikovanju obrazovnog iskustva mladih ljudi, ne samo kroz akademsku podršku već i kroz prevenciju nepoželjnih ponašanja i smanjenje učeničkog izostajanja iz škole. Učinkovitost njihova rada uglavnom ovisi o sposobnosti da razumiju kompleksne socijalne, emocionalne i obrazovne potrebe učenika (Zloković, 1998).

Prema istraživanju Chang i Romero (2008), pedagozi su ključni u prepoznavanju i adresiranju ranih indikatora koji mogu voditi do kroničnog izostajanja. Kroz proaktivne intervencije i uspostavu bliskih odnosa s učenicima, pedagozi mogu razviti prilagođene strategije koje motiviraju učenike za redovito pohađanje nastave i akademski uspjeh.

Pedagozi također igraju ključnu ulogu u razvoju i implementaciji školskih politika koje promoviraju pozitivno školsko okruženje. Prema istraživanju Gottfrieda (2014) škole koje aktivno promiču pozitivnu školsku klimu i angažman učenika pokazuju niže stope izostajanja. Ovo uključuje kreiranje politika koje su osjetljive na socijalne i emocionalne potrebe učenika, kao što je pružanje podrške učenicima s mentalnozdravstvenim izazovima ili socijalnim poteškoćama. Istraživanje Epstein i Sheldon (2002) pokazuje da strategije koje uključuju obitelj i zajednicu mogu znatno reducirati broj izostanaka. Pedagog ima važnu ulogu u implementaciji ovih strategija, organiziranjem roditeljskih sastanaka, radionica i drugih aktivnosti koje uključuju roditelje u školski život njihove djece.

Nadalje, pedagozi mogu efektivno služiti kao medijatori između učenika, roditelja i školskog osoblja, promičući komunikaciju i suradnju koja je temeljna za rješavanje problema izostajanja. Suradnjom s roditeljima i učiteljima, pedagozi mogu osigurati cjeloviti pristup svim aspektima života učenika radi njegovog boljeg uključivanja u školske aktivnosti. Jedno od ključnih istraživanja u ovom području je rad Catalano i sur. (2004) koji su istaknuli kako je emocionalna povezanost učenika sa školom ključan faktor u prevenciji nepoželjnih ponašanja kao što su nasilje, upotreba supstanci i delinkvencija. Pedagozi su tu istaknuti kao ključni u razvoju programa koji promiču ovu vrstu povezanosti, implementacijom mentorstva, savjetovanja i aktivnosti koje jačaju školski duh.

Osim direktnog rada s učenicima, pedagozi su važni u obrazovnom planiranju i evaluaciji školskih programa. Kroz kontinuirano praćenje i analizu uzroka izostajanja, pedagozi mogu predlagati promjene u kurikulumu, nastavnim metodama ili školskoj kulturi koje pomažu u smanjenju izostajanja. Reid (2005) ističe važnost holističkog pristupa koji uzima u obzir kako akademske tako i izvanškolske faktore koji utječu na učenikovo ponašanje i angažman.

8. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA U HRVATSKOJ

U radu su već prije navedena istraživanja koja su se bavila apsentizmom učenika, međutim, u ovom poglavlju se želi dati jasan presjek istraživanja koja su se provodila na području Hrvatske. Cilj je prikazati sva područja koja su obuhvatila dosadašnja istraživanja obuhvatila kako bi se istraživanje ovog diplomskog rada usmjerilo na područja koja su manje istražena.

Hrvatski odgojno-obrazovni djelatnici su se bavili različitim aspektima koji utječu na pojavu apsentizma. Tolić (1980), Borovčak (2000) i Bilankov Hitec (2004) istraživali su razloge izostanaka, najviše iz perspektive učenika i roditelja. Tolićevo (1980) istraživanje je fokusirano na razloge izostajanja is perspektive učenika, a rezultati istraživanja su navedeni u poglavlju uzroka izostajanja. Istim su se problemom bavili i Bilankov i Hitec (2004). Istraživanje se bavilo razlozima izostanaka iz perspektive učenika i o načinu opravdavanja izostanaka. Ispitalo se postoje li razlozi za izostanke unutar i izvan škole, kako se učenici osjećaju kada izostaju, kako doživljavaju posljedice i koji su učenički prijedlozi za smanjenje izostanaka. Ispitani su učenici iz dviju hrvatskih regija iz 8 škola, a sudjelovali su nasumično izabrani učenici trećeg i četvrtog razreda. Rezultati su pokazali da učenici izostaju kada postoje pravi razlozi, kao što je bolest, ali i bez opravdanih razloga kao što je izbjegavanje loše ocjene, izbjegavanje ispita i dosada na satu. Time su Bilankov i Hitec (2004) potvrdili teze koje je već Tolić (1980) prikazao u svojem istraživanju. Zašto učenici izostaju istraživali su Zrilić (2008) i Marušić (2009) s pomoću anketnog upitnika kojeg su ispunjavali učenici. Rezultati su potvrdili prethodna istraživanja i to da učenici izostaju kako bi izbjegli lošu ocjenu, zbog dosadne nastave, zbog bolesti, a najmanje zbog društva ili vršnjačkog pritiska. Zadnji dio pitanja u istraživanju bio je vezan uz učeničke prijedloge za smanjenje izostanaka. Borovčak (2000) je ispitivala izostajanje iz perspektive učenika, donosno samopercepciju učenika i

kako je ona povezana s izostajanjem, ali je istraživanje bilo fokusirano i na perspektivu roditelja. Rezultati su ispitivanja stavova roditelja pokazali kako oni smatraju da njihova djeca u pravilu ne izostaju, a ako izostaju, onda je to opravdano zbog bolesti. Iako su učenici naveli da često izostaju zbog straha, jako je malo roditelja to navelo kao razlog nedolaska u školu. Osim Borovčak (2000), perspektivu su učenika i roditelja istraživali Blažinović i sur. (2001) gdje se pokazalo kako učenici i roditelji ne percipiraju opravdavanje izostanaka na isti način. Više je od polovice učenika napisalo kako izostaju s nastave u dogovoru s roditeljima, a samo trećina roditelja je napisala da tako opravdavaju izostanke. Perspektivu dionika problema apsentizma istraživala je i Mažar (2022). Ona je ispitivala stavove nastavnika o izostajanju učenika. Ispitano je 6 srednjoškolskih nastavnika uz pomoć polu-strukturiranog intervjua, a cilj je bilo saznati kako nastavnici definiraju školske izostanke, na koje poteškoće nailaze s tim u vezi i kako se provode preventivni programi. Rezultati istraživanja navedeni su u poglavlju perspektiva nastavnika. Ovakva istraživanja predstavljaju vrijedne podatke, ali postavlja se pitanje etičnosti istraživanja. Sama tema izostajanja je vrlo osjetljiva za učenike, a tim više za njihove roditelje. Iako istraživači moraju napraviti sve u skladu s etičnosti istraživanja, rezultati i dalje ne moraju biti autentični jer ovise o spremnosti učenika, roditelja i nastavnika na iskreno odgovaranje.

Nadalje, provedena su istraživanja koja su imala za cilj utvrditi kako psihosocijalne determinante utječu na povećanje i smanjenje apsentizma. Zrilić (2007) je provela istraživanje u Zadru, Obrovcu i na Korčuli. U istraživanju (Zrilić, 2007) je sudjelovalo 560 učenika gimnazije, strukovne četverogodišnje i strukovne trogodišnje. Ispitalo se postoji li razlika u izostancima s obzirom na razred koji učenici pohađaju, s obzirom na spol, vrstu škole i s obzirom na mjesto u kojem se nalazi škola, u urbanoj ili manjoj sredini. Rezultati su pokazali kako sociodemografske varijable imaju velik utjecaj na povećanje izostanaka učenika. Tako učenici strukovnih srednjih škola izostaju više, učenici viših razreda i iz urbanih sredina imaju veći broj izostanaka. Do istih je rezultata došla i Žužić (2009) u Istarskoj županiji, ispitujući razlike u broju izostanaka s obzirom na spol, vrstu škole i druge čimbenike. Markuš (2009) istražuje utjecaj psihosocijalnih determinanti na izostanke, uključujući spol, akademski uspjeh, majčino obrazovanje i percepciju učenika o vlastitoj kompetentnosti, ali ti rezultati pokazuju kako ni jedna od ovih varijabli nije značajna za predviđanje broja izostanaka.

Nadalje, Zrilić (2008) je ispitala utječe li bračni status roditelja na povećanje izostanaka. Utvrdila je da bračni status roditelja ima sve manje utjecaja na učeničko izostajanje, dok veći utjecaj imaju vršnjaci, izbjegavanje obaveza i sklonost hedonizmu. Tek je Damjanović (2012) istraživala utječe li apsentizam na učenički uspjeh. Ispitani su srednjoškolci na području Đakova, njih 107. Učenici su pohađali različite srednje škole. U obzir je uzeta dob, spol, školski uspjeh, obrazovanje majke i oca. Osim što je ispitivano kako izostanci utječu na uspjeh, učenici su iznosili mišljenja o tome kako izostajanje utječe na njih i na njihov uspjeh, zašto izostaju i gdje provode vrijeme kada izostaju. Rezultati su potvrdili prethodna istraživanja i tezu da velik broj izostanaka negativno utječe na uspjeh učenika. Recentno istraživanje koje su provele Plaza Leutar i Filipović (2022), koristeći se dostupnim podacima *e-Matrice* Ministarstva znanosti i obrazovanja, analizirale su postoji li razlika u broju izostanka između katoličkih srednjih škola i javnih srednjih škola. Uzeti su podaci za 24 gimnazije, 12 katoličkih i 12 javnih koje su se nalazile u istoj županiji kao i katoličke gimnazije. Ispitalo se je postoji li razlika u broju izostanaka s obzirom na županiju gdje se nalazi srednja škola, ali i kako školska klima utječe na izostajanje.

Može se zaključiti kako je apsentizam tema koja nije nepoznata hrvatskim odgojno-obrazovnim djelatnicima. Do sada su se istraživanja najviše fokusirala na razloge zašto učenici izostaju i na njihovu perspektivu. Zajedničko je svim istraživanjima da su bila provedena na jednom geografskom području. Jedino je istraživanje, koje je obuhvatilo šire područje, ono koje je provela Žužić (2009) koja je ispitala učenike cijele Istarske županije. Isto tako, ni jedno istraživanje nije provodilo longitudinalnu studiju.

9. EMPIRIJSKI DIO

9.1. Metodologija istraživanja

9.1.1. Cilj istraživanja, problemi i hipoteze

Utjecaj apsentizma na brojne aspekte života učenike prikazani su u teorijskom djelu ovoga rada. U istraživačkom djelu rada koristit će se podaci *e*-Matice koji su dostupni na službenim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja (*Školski e-rudnik* vol. 2). Cilj istraživanja je analizirati količinu srednjoškolskih izostanaka s obzirom na potencijalno relevantne varijable.

Dakle, ispitati jesu li se izostanci povećali ili smanjili kroz godine i postoji li razlika u izostancima s obzirom na to u kojoj se županiji nalazi škola. Nadalje, postoji li u hrvatskim srednjim školama povezanost između broja izostanaka i prosjeka ocjena. Već je navedeno kako učenici često izostaju zbog preopterećenosti i dosade na nastavi. S obzirom na to da viši razredi srednje škole imaju više obaveza, želi se ispitati povećavaju li se izostanci u višim razredima. Istražit će se izostaju li učenici strukovnih srednjih škola više od učenika gimnazije. Osim toga, istraživanja nisu jednoglasna kada je riječ o spolu kao varijabli koja utječe na broj izostanaka pa će se istražiti postoji li u Hrvatskoj razlika na temelju spola učenika.

Na temelju cilja istraživanja formulirani su istraživački problemi:

1. Ispitati kako se trend izostajanja iz škole mijenjao kroz godine.
2. Ispitati postoji li razlika u broju izostanaka s obzirom na županiju gdje se nalazi škola.
3. Ispitati razlike u broju izostanaka između učenika s obzirom na razred koji pohađaju.
4. Ispitati povezanost između količine izostanaka i prosjeka ocjena učenika.
5. Ispitati postoji li razlika u broju izostanaka između učenika gimnazije, strukovne četverogodišnje i strukovne trogodišnje škole.
6. Ispitati izostaju li više učenice ili učenici.

Na temelju navedenih ciljeva formulirane su sljedeće hipoteze istraživanja:

H1: U razdoblju od 6 godina u hrvatskim se srednjim školama nije mijenjao broj izostanaka.

H2: Ne postoji razlika u prosječnom broju izostanaka učenika s obzirom na to u kojoj se županiji nalazi srednja škola.

H3: Ne postoji razlika u broju izostanaka s obzirom na razred koji učenici pohađaju.

H4: Učenici koji imaju manje izostanaka imaju veći prosjek ocjena od učenika koji imaju više izostanaka.

H5: Učenici strukovnih škola više izostaju od učenika gimnazije.

H6: Ne postoji razlika u broju izostanaka i neopravdanih izostanaka s obzirom na spol učenika.

8.1.2. Uzorak

Za ovo istraživanje analizirani su podaci javnih srednjih škola u Republici Hrvatskoj kojima je osnivač županija. U istraživanje nisu ulazili podaci privatnih srednjih škola. Preuzeti su podaci o broju izostanaka, prosjeku ocjena i razredima, vrsti škole i spolu učenika.

8.1.3. Instrumenti

Empirijski podaci koji su korišteni za ovo istraživanje uzeti su iz nacionalnog sustava e-matice Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Iz tog je razloga ovo istraživanje spada u neempirijsku statistiku.

Analizirani su podaci anonimni i povjerljivi. Podaci su korišteni samo za srhu ovog istraživanja i podatke i rezultate nije moguće povezati s identitetom učenika. Podaci i dobiveni rezultati obrađeni su i analizirani u statističkom programu za društvene znanosti JASP.

9.2. Interpretacija rezultata

9.2.1. Izostanci kroz godine

godina	Broj izostanaka	Broj opravdanih izostanaka	Broj neopravdanih izostanaka	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdano po učeniku	Prosječno neopravda no po učeniku
2022./2023.	14 729 964	14 347 250	382 714	107,09	104,31	2,78
2021./2022.	14 262 892	13 893 359	369 533	103,97	101,28	2,69
2020./2021.	9 073 328	8 714 276	359 052	65,88	63,27	2,61
2019./2020.	8 810 368	8 492 426	317 942	63,03	61,72	2,31
2018./2019.	12 442 416	12 442 416	514 028	92,79	89,11	3,68
2017./2018.	13 565 638	12 972 744	592 984	93,04	88,97	4,07

Tablica 1: izostanci srednjoškolaca kroz godine

Iz navedenih je podataka vidljivo kako se broj izostanaka povećao u posljednje dvije školske godine (2021./2022. i 2022./2023.). Tijekom je školskih godina 2019./2020. i 2020./2021. bilo značajno manje izostanaka zbog pandemije COVID-19 koja spriječila provođenje nastave u uobičajenom obliku. Ako se te godine zanemare, vidljiv je postupan rastući trend povećanja izostanaka. Što se tiče neopravdanih izostanaka njihov se broj smanjuje. U godini 2017./2018. postotak je neopravdanih sati bio 4,37 % od ukupnog broja izostanaka, a u godini je 2018./2019. udio neopravdanih izostanaka 3,86 %. U godini 2021./2022. taj postotak iznosi 2,59 %, u godini 2022./2023. 2,60 %. Podaci ukazuju na to da, iako se broj izostanaka povećao, broj neopravdanih izostanaka opada.

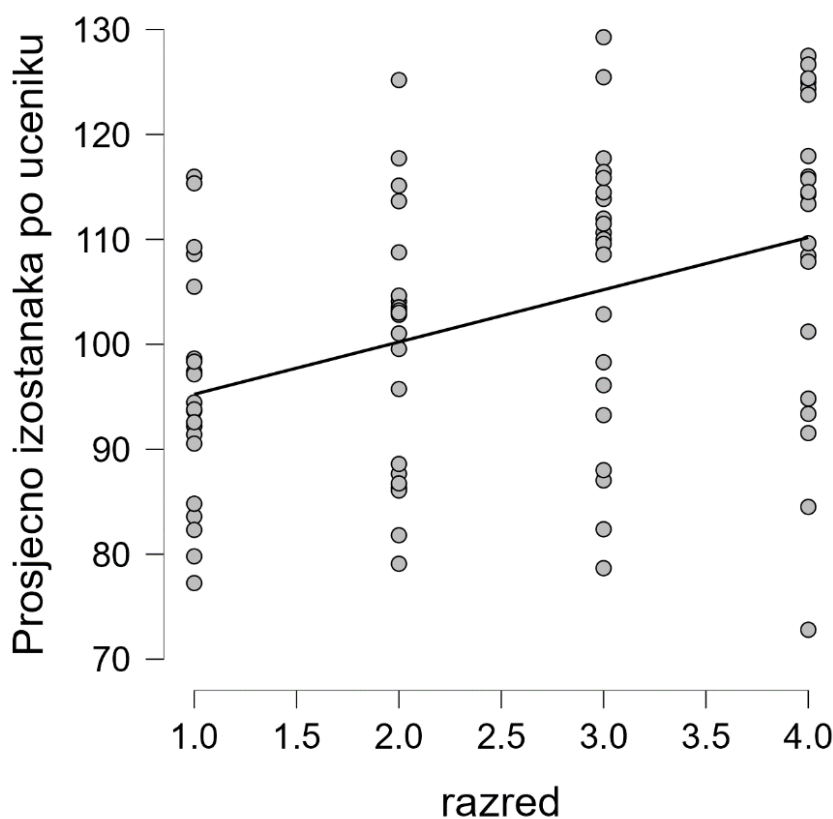
9.2.2. Izostanci po županijama

županija	Broj učenika	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
Varaždinska	6 280	84,22	82,87	1,34
Grad zagreb	31 936	112,00	109,58	2,42
Međimurska	3 176	85,63	81,75	3,88
Krapinsko-zagorska	4 210	94,42	92,63	1,79
Zagrebačka	6 165	106,09	103,83	2,26
Koprivničko-križevačka	3 544	99,36	98,03	1,32
Karlovačka	3 701	85,99	84,62	1,37
Osječko-baranjska	9 502	107,66	104,38	3,28
Istarska	6 365	115,52	113,10	2,24
Zadarska	6 172	118,87	114,26	4,61
Dubrovačko-neretvanska	4 231	102,35	99,40	2,95
Virovitičko-podravska	2 443	89,97	88,11	1,86
Bjelovarsko-bilogorska	4 155	107,24	88,11	1,86
Vukovarsko-srijemska	5 562	106,74	104,10	2,65
Požesko-slavonska	2 231	81,34	79,90	1,44
Sisačko-moslavačka	3 904	106,72	104,03	2,69
Primorsko-goranska	8 669	123,43	119,82	3,61
Brodsko-posavska	4 348	99,50	97,30	2,21
Ličko-senjska	1 113	99,86	97,45	2,41
Splitsko-dalmatinska	16 666	114,24	110,33	3,91
Šibensko-kninska	3 177	103,97	100,10	3,88

Tablica 2: Izostanci učenika po županijama RH

Iz navedenih se podataka iz 2022./2023. godine može vidjeti kako je najviše izostanaka prisutno u Primorsko-goranskoj (123,43), Zadarskoj (118,97) i Istarskoj županiji (115,52). Županije s najmanjim brojem izostanaka su Požeško-slavonska (81,34), Varaždinska (84,22), Međimurska (85,63) i Karlovačka (85,99). Međutim, županije s najviše neopravdanih izostanaka su Zadarska (4,61), Splitsko-dalmatinska (3,91), Šibensko-kninska (3,88) i Međimurska (3,88). Županija je s najvećim udjelom neopravdanih izostanaka u ukupnom broju izostanaka po učeniku Zadarska županija.

9.2.3. Razred i broj izostanaka učenika



Slika 1: grafički prikaz izostanaka po razredima

Za izračunavanje su odabrani podaci o broju izostanaka svakog razreda na županijskoj razini (n=84). Nisu odabrani 5. razredi jer njih pohađaju samo učenici medicinskih srednjih škola. Spearmanov koeficijent korelacije koristi se za određivanje monotone zavisnosti između dviju varijabli.

Ovi rezultati upućuju na to da postoji povezanost između navedenih varijabli. Analiza je pokazala da postoji statistički značajna pozitivna korelacija između školskog razreda i prosječnog broja izostanaka po učeniku. Spearmanov koeficijent korelacije iznosi $r_s = 0.402$ ($p < 0.001$), dok Kendall tau koeficijent iznosi $\tau = 0.309$ ($p < 0.001$). Ovi rezultati upućuju na to da učenici u višim razredima imaju tendenciju imati više izostanaka. P-vrijednosti manje od 0.001 sugeriraju da je vrlo mala vjerojatnost da su ove korelacije rezultat slučajnosti, što znači da postoji snažan dokaz o povezanosti između školskog razreda i broja izostanaka. Hipoteza *ne postoji razlika u broju izostanaka s obzirom na razred koji učenici pohađaju* se odbacuje jer analiza pokazuje kako se broj izostanaka povećava što učenici pohađaju viši razred.

Razred – prosječno izostanaka po učeniku	SPERMAN			KENDALL	
	n	rho	p	Tau B	p
	84	0.402	<0.001	0.309	<.001

Tablica 3: Spearmanov i Kendallov koeficijent korelacije za prosječno izostanaka po učeniku i razred

9.2.4. Prosjek ocjena i broj izostanaka

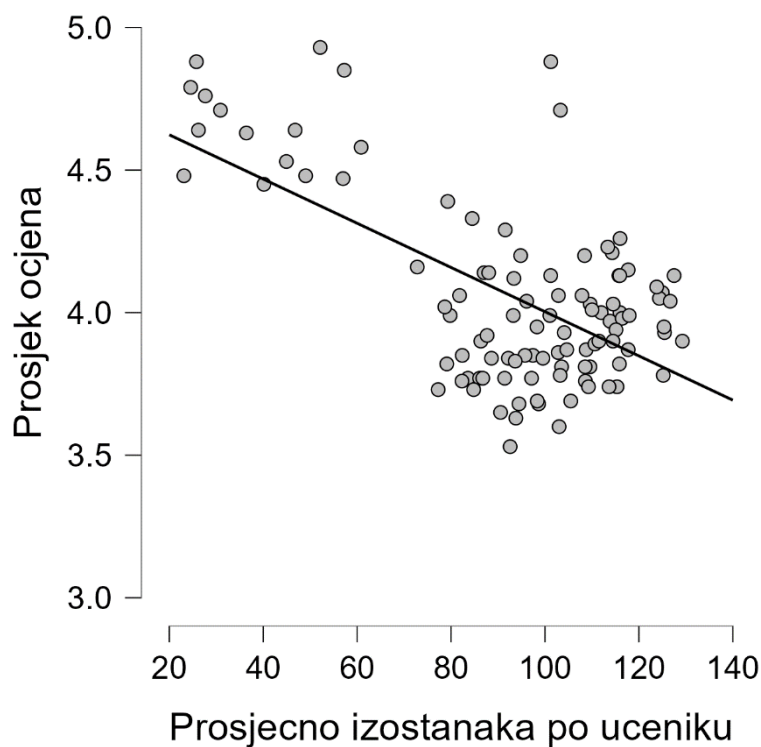
ocijena	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
nedovoljan	232,95	194,10	38,85
dovoljan	189,28	173,01	16,27
dobar	133,91	129,19	4,71
vrlo dobar	102,82	101,43	1,39
odličan	82,59	82,10	0,49

Tablica 4: Podaci o izostancima po ocijenama za godinu 2022./2023.

ocijena	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
nedovoljan	231,54	192,28	39,27
dovoljan	188,43	171,78	16,64
dobar	130,33	125,77	4,56
vrlo dobar	99,95	98,60	1,34
odličan	79,36	78,91	0,45

Tablica 5: Podaci o izostancima po ocijenama za godinu 2021./2022.

Tablica 4 i 5 pokazuju podatke o izostancima učenika s obzirom na zaključnu ocjenu. Podaci pokazuju kako učenici s nižim zaključnim ocjenama imaju veći broj izostanaka općenito, ali i veći broj neopravdanih izostanaka. Kroz posljednje dvije školske godine učenici s istim zaključnim ocjenama gotovo su jednako izostajali. Učenici koji imaju zaključnu odličnu ocjenu najmanje izostaju, a najviše izostaju učenici sa zaključnom ocjenom nedovoljan.



Slika 2: grafički prikaz broja izostanka i prosjeka ocjena

Slika 2 prikazuje raspoređenost broja izostanaka s obzirom na prosjek ocjena. Za izračunavanje korelacije između prosjeka ocjena učenika i prosječnog broja izostanaka po učeniku odabrani su podaci o prosječnoj ocjeni pojedinog razreda (1. – 5.) u svakoj županiji i prosječnog broja izostanka učenika istih razreda. Ukupno je prikupljeno 103 podatka (n=103). Najprije je napravljen test bivarijatne normalnosti. Shapiro-Wilk test ($W = 0.997$, $p = 0.075$) sugerirao je da su podaci približno normalno distribuirani zbog čega se koristi parametrijski test. Pearsonov je koeficijent korelacije pokazao značajnu negativnu povezanost između prosječnog broja izostanaka po učeniku i prosjeka ocjena ($r = -0.619$, $p < 0.001$, SE Effect size = 0.100). Ovi rezultati upućuju na to da učenici s većim brojem izostanaka obično imaju niži prosjek ocjena.

Prosjek ocjena – prosječno izostanaka po učeniku	PEARSON'S			SE EFFECT SIZE
	n	r	p	
	103	-0.619	<.001	0.001

Tablica 6: Pearsonov koeficijent korelacije za prosječno izostanaka po učeniku i prosjeku ocjena

Hipoteza učenici koji imaju manje izostanaka imaju veći prosjek ocjena od učenika koji imaju više izostanaka odbacuje se jer podaci pokazuju kako je povezanost između prosjeka ocjena i količine izostanka negativna.

9.2.5. Izostanci i vrsta škole

Vrsta škole	Broj učenika	Ukupan broj izostanaka	Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
Strukovna trogodišnja	27 496	2 947 361	2 757 399	189 962	107,19	100,28	6,91
Strukovna četverogodišnja	62 845	7 085 960	6 943 260	142 700	112,75	110,48	2,27
Gimnazija	38 887	3 884 479	3 848 843	35 636	99,89	98,98	0,92

Tablica 7: Podaci o izostancima i vrstama škole za šk. godinu 2022./2023.

Vrsta škole	Br. učenika	Ukupan br. izostanaka	Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
Strukovna trogodišnja	27 368	2 813 766	2 634 263	179 503	102,81	96,25	6,56
Strukovna četverogodišnja	62 535	6 924 867	6 781 288	143 579	110,74	108,44	2,30
Gimnazija	39 298	3 758 894	3 727 81	31 013	95,65	94,86	0,79

Tablica 8: Podaci o izostancima i vrstama škole za šk. godinu 2021./2022.

Što se tiče izostanaka s obzirom na vrstu škole podaci iz prethodne dvije godine pokazuju da učenici četverogodišnjih strukovnih škola najviše izostaju. Međutim, učenici strukovnih trogodišnjih škola najviše neopravdano izostaju i imaju najveći udio neopravdanih izostanaka u ukupnom broju izostanaka (šk. god 22./23. 6,44 %; šk. god. 21./22. 6,38 %), slijedi strukovna četverogodišnja škola (šk. god. 22./23. 2,01 %; šk. god. 21./22. 2,07 %). Učenici gimnazijskog smjera najmanje izostaju i najmanje neopravdano izostaju. Isto tako učenici gimnazijskog smjera imaju najmanji udio neopravdanih

izostanaka u ukupnom udjelu izostanaka (*šk. god. 22./23. 0,91 %; šk. god. 21./22. 0,82 %*).

9.2.6. Izostanci i spol

Spol	Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
Muški	6 904 451	241 027	103,79	100,29	3,50
Ženski	7 442 799	141 687	110,39	108,33	2,06

Tablica 9: Podaci o izostancima s obzirom na spol učenika za godinu 2022./2023.

Spol	Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka	Prosječno izostanaka po učeniku	Prosječno opravdanih izostanaka po učeniku	Prosječno neopravdanih izostanaka po učeniku
Muški	6 730 441	230 271	100,71	97,38	3,33
Ženski	7 162 918	136 262	107,29	105,24	2,05

Tablica 10: Podaci o izostancima s obzirom na spol za godinu 2021./2022.

Što se tiče spola, podaci iz posljednje dvije školske godine pokazuju kako učenice više izostaju od učenika. Međutim učenici više neopravdano izostaju od učenica. Udio neopravdanih izostanaka u ukupnom broju izostanaka kod učenika puno je veći nego kod učenica.

10. RASPRAVA

H1: U razdoblju od 6 godina u hrvatskim se srednjim školama nije mijenjao broj izostanaka.

Hipoteza se odbacuje jer je prisutno smanjenje izostanaka za vrijeme COVID-19 pandemije. Izostanci se povećavaju nakon prestanka pandemije u usporedbi s godinama prije pandemije. Za vrijeme pandemije učenici nisu redovno pohađali škole i bilo je teško nastavnicima procijeniti izostaje li učenik opravdano ili neopravdano. Ovi rezultati upućuju na to da je pandemija COVID-19 imala značajan utjecaj na obrazovni sustav i ponašanje učenika u pogledu pohađanja nastave. Smanjenje izostanaka tijekom pandemije može se povezati s uvođenjem online nastave i ograničenjima kretanja, što je smanjilo mogućnost fizičkog izostanka s nastave. S povećanjem izostanaka nakon pandemije, moglo bi se zaključiti da su učenici nakon dugog razdoblja online nastave iskusili izazove u prilagodbi na povratak u fizičke učionice. Ovo povećanje može biti rezultat različitih faktora, uključujući anksioznost zbog povratka u školu, promjene u motivaciji ili jednostavno navikavanje na fleksibilniji raspored tijekom online nastave. Moguće je da su učenici razvili navike tijekom online nastave koje nisu bile u skladu s redovitim prisustvom na nastavi, što je dovelo do većeg broja izostanaka kada su se škole ponovno otvorile. Druga je mogućnost da su mentalno zdravlje i socijalne okolnosti učenika tijekom pandemije imali dugoročne posljedice koje su se odrazile na njihovu prisutnost u školi i na nastavi. S time bi mogao biti povezan strah od zaraze sebe i bližnjih (Krešić, 2020) zbog čega bi učenici probjegli izostajanje. Rezultati upućuju na to da su izostanci u školama dinamičan fenomen koji je podložan vanjskim utjecajima kao što su zdravstvene krize.

Nakon pandemije, povratkom na redovnu nastavu u školama, bilježi se postupno povećanje izostanaka. Ovaj rast može se povezati s prilagodbom učenika i škola na post-pandemijske uvjete, uključujući povratak na stari način rada i potencijalno povećan broj izostanaka zbog bolesti. Smanjenje neopravdanih izostanaka može se objasniti i odlukom iz pravilnika o izmjenama pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera gdje je od godine 2017. roditeljima omogućeno da opravdavaju višegodišnje do tri uzastopna ili pojedinačna dana u godini. I sami su učenici u prijašnjim istraživanjima navodili kako

njihovi roditelji opravdavaju i izostanke koji uključuje izbjegavanje ispita ili dosadu. To je jedno od objašnjenja zašto je prisutan porast izostanaka.

H2: Ne postoji razlika u prosječnom broju izostanaka učenika s obzirom na to u kojoj županiji se nalazi srednja škola.

Hipoteza se odbacuje jer rezultati pokazuju kako postoje razlike u broju izostanaka i neopravdanih izostanaka s obzirom na županiju. Ove razlike mogu biti rezultat različitih socioekonomskih uvjeta, kulturnih normi, dostupnosti obrazovnih resursa, ali i različitih politika i praksi koje provode županijske vlasti i školske ustanove. Na primjer, u županijama s većim urbanim sredinama, gdje su ekonomski uvjeti bolji i gdje je dostupnost obrazovnih resursa veća, izostanci bi mogli biti manji. S druge strane, u ruralnim područjima ili županijama s nižim socioekonomskim statusom, izostanci bi mogli biti češći (Puzić i Bezinović, 2011). Iako istraživanja pokazuju kako učenici bolje razvijenih regija imaju bolja akademska postignuća (Chocholatá, i Furková, 2017; Agasisti, i Vittadini, 2012) rezultati ovog istraživanja pokazuju suprotno. Županije s najvećim brojem izostanaka su Primorsko-goranska, Zadarska i Istarska, a to su ujedno i županije koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u drugoj ili prvoj polovini iznadprosječno rangiranih jedinica regionalne samouprave (Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (NN 3/2024)). Isto tako, jedna od županija s najmanje izostanaka je Požeško-slavonska, a ona spada u županije s ispodprosječnim indeksom razvijenosti. U ovom je slučaju potrebno potražiti druge čimbenike koji dovode do većeg broja izostanaka.

Primorsko-goranska, Zadarska i Istarska županija su turistički orijentirane regije, što može dovesti do većeg broja izostanaka zbog sezonskog rada u turizmu ili obiteljskih obveza povezanih s turizmom (Benner, Boyle, i Sadler, 2016). Nasuprot tome, županije s manje izostanaka, poput Požeško-slavonske i Varaždinske, manje su turistički razvijene, što može rezultirati većim školskim prisustvom. Što se tiče neopravdanih izostanaka, Zadarska županija ima najviši udio, što može biti povezano s manjkom kontrole i nadzora te višim stupnjem tolerancije prema izostancima u društvu. Sociokulturni faktori, poput stavova prema obrazovanju i disciplini, također igraju ulogu. Osim toga, obiteljski i socijalni pritisci mogu utjecati na neopravdane izostanke, pri čemu djeca iz socioekonomski slabijih sredina imaju veću vjerojatnost za neopravdane izostanke zbog

potrebe za radom ili drugih obiteljskih obveza (Kearney, 2008a). Moguće je da su određene županije implementirale učinkovitije strategije za smanjenje izostanaka, kao što su strože politike kontrole pohađanja nastave ili bolji sustavi podrške učenicima s problemima u učenju. Nasuprot tome, u županijama s manje resursa, škole možda nemaju kapacitete za učinkovito praćenje i smanjenje izostanaka, što može rezultirati većim brojem neopravdanih izostanaka. Zbog svih navedenih razloga, nije moguće povezati veći ili manji broj izostanaka sa samo jednim čimbenikom kao što je u ovom slučaju regionalna pripadnost ili razvijenost županije. Bilo bi korisno i zanimljivo istražiti koje su to prave razlike u županijama koje mogu imati utjecaj na učeničko izostajanje.

H3: Ne postoji razlika u broju izostanaka s obzirom na razred koji učenici pohađaju.

Hipoteza se odbacuje jer rezultati pokazuju kako učenici završnih razreda više izostaju od učenika prvih razreda. Naime, kako je navedeno učenici često izostaju kako bi izbjegli loše ocjene ili kako bi smanjili opterećenje koje se javlja zbog nastave. Učenici u višim razredima često imaju veće akademske i vanškolske obaveze zbog čega mogu više izostajati. Stariji učenici mogu biti više uključeni u pripreme za državnu maturu, izvanškolske aktivnosti ili radne obaveze. To je i vrijeme kada se dio učenika priprema za maturu što dovodi do toga da umjesto nastave vrijeme provode pripremajući se za ispite. Osim toga, stariji učenici često imaju veće akademske i društvene pritiske, što može dovesti do stresa i većeg broja izostanka. To se posebno može pokazati kod učenika koji namjeravaju upisati fakultet kojima je važno da imaju dobar prosjek ocjena. Također, nastavni plan i program postaje složeniji, što može uzrokovati umor i potrebu za dodatnim vremenom za učenje. Stariji učenici često preuzimaju više odgovornosti izvan škole, poput poslova ili obaveza u obitelji, što može utjecati na njihovu prisutnost na nastavi. Rezultati ovog istraživanja poklapaju se s rezultatima predhodnih istraživanja (Žužić, 2009; Zrilić, 2007a). Naravno, ovi se podaci temelje na statističkoj analizi, koja ne može u potpunosti objasniti sve individualne razloge izostanaka. Također, istraživanje nije uzelo u obzir sve moguće vanjske čimbenike, kao što su obiteljske okolnosti, socijalni status, ili osobni zdravstveni problemi učenika, koji bi mogli dodatno objasniti varijacije u broju izostanaka.

H4: Učenici koji imaju manje izostanaka imaju veći prosjek ocjena od učenika koji imaju više izostanaka.

Rezultati pokazuju kako je ova hipoteza potvrđena. Kako je već i navedeno ranije u radu, neprisustvo na nastavi dovodi do smanjenih akademskih postignuća. Ovakvi rezultati potvrđuju i dosadašnja istraživanja (Demir i Akman Karabeyoglu, 2015; Žužić, 2009; Gottfried; 2014). Učenici često izostaju s namjerom da izbjegnu loše ocjene, ali ocjene ne čine samo ispiti koje izbjegavaju već i nastavi zadaci, usmena ispitivanja, praktična nastave i drugo. Redovita prisutnost učenika omogućava dosljednije praćenje nastave, bolje razumijevanje gradiva i aktivnije sudjelovanje u školskim aktivnostima. Učenici koji su redovito prisuti na nastavi imaju više prilika za interakciju s nastavnicima, što im pomaže u bržem rješavanju nejasnoća i boljim pripremama za ispite. Također, redovitost u pohađanju nastave može ukazivati na bolju disciplinu i motivaciju učenika, što se pozitivno odražava na njihov akademski uspjeh. Konačno, manje izostanaka znači manje propuštenih lekcija i manje potrebe za naknadnim nadoknađivanjem gradiva, što doprinosi većem prosjeku ocjena. Zanimljivo je primijetiti da učenici s istim zaključnim ocjenama pokazuju slične uzorke izostanaka kroz posljednje dvije školske godine, što sugerira da postoji stabilna korelacija između ovih varijabli. Učenici s odličnim ocjenama najmanje izostaju, što je možda rezultat njihove veće motivacije, boljih organizacijskih vještina, i snažnije podrške od strane obitelji i škole. S druge strane, učenici s nedovoljnim ocjenama izostaju najviše, što može biti rezultat kombinacije slabije motivacije, poteškoća u učenju i možda manje podrške iz njihove okoline. Također je moguće da škole koje uspješno održavaju niske stope izostanaka implementiraju učinkovitije strategije učenja i podrške učenicima, što se odražava i na prosjek ocjena. Učenici u ovim školama mogu imati veći osjećaj pripadnosti i podrške, što ih dodatno motivira da redovito pohađaju nastavu i postižu bolje rezultate. U tom slučaju veliku ulogu ima dobra školska klima koja je podržavajuća.

H5: Učenici strukovnih škola više izostaju od gimnazijalaca.

Podaci se djelomično poklapaju s rezultatima istraživanja kojeg je provela Žužić (2009) gdje se pokazalo da u Istarskoj županiji najviše izostaju učenici trogodišnjih strukovnih škola. Kao i u prikazanim rezultatima, gimnazijalci najmanje izostaju. Rezultati se također poklapaju s istraživanjem Zrilić (2007a) koje je pokazalo da učenici strukovnih

škola više izostaju. Podaci pokazuju značajne razlike u izostancima učenika različitih vrsta škola, što se može objasniti nizom faktora vezanih uz strukturu i prirodu obrazovnih programa te socioekonomske čimbenike. Učenici četverogodišnjih strukovnih škola najviše izostaju zbog zahtjevnosti programa koji često uključuju teorijsku nastavu i praksu što može biti iscrpljujuće i demotivirajuće za neke učenike. Neki su učenici naveli kako nekada ne mogu obaviti praksu zbog nezadovoljavajućih uvjeta (pokvareni strojevi, nedostatak opreme i sl.) pa radije dobivaju neopravdane izostanke nego negativne ocjene (Žužić, 2009). Također, mnogi učenici strukovnih škola dolaze iz nižih socioekonomskih sredina što dodatno utječe na njihovu redovitu prisutnost na nastavi. Učenici trogodišnjih strukovnih škola najviše neopravdano izostaju, što može biti povezano s nižim akademskim očekivanjima i motivacijom. Manjak interesa za nastavni sadržaj i slabija povezanost s obrazovnim ciljevima mogu dovesti do većeg broja neopravdanih izostanaka (Kearney i Graczyk, 2020).

S druge strane, učenici gimnazijskog smjera imaju najmanji udio neopravdanih izostanaka. To se može objasniti višim akademskim aspiracijama, jačom podrškom obitelji i boljom pripremom za fakultet što motivira učenike da redovito pohađaju nastavu. Gimnazijski programi često imaju strože kriterije i veću razinu očekivanja, što također doprinosi nižim stopama neopravdanih izostanaka (Railsback, 2004). Zbog toga, razrednici mogu biti manje skloni opravdati izostanke gimnazijalaca nego učenika strukovnog obrazovanja.

H6: Ne postoji razlika u broju izostanaka i neopravdanih izostanaka s obzirom na spol učenika.

Istraživanja do sada nisu bila jednoglasna kada se govori o izostancima i spolu učenika. Zrilić (2007a) navodi kako učenici više izostaju od učenica, a istraživanje Žužić (2009) pokazuje da nema razlike u izostancima s obzirom na spol.

Podaci koji pokazuju da učenice više izostaju od učenika, dok učenici imaju više neopravdanih izostanaka, mogu se objasniti nizom društvenih, psiholoških i obrazovnih faktora. Prvo, društvena očekivanja i rodne uloge igraju ključnu ulogu. Djevojke često osjećaju veći pritisak da budu uspješne u školi i da se pridržavaju pravila, što može dovesti do izostanaka iz opravdanih razloga kao što su zdravstveni problemi ili obiteljske obaveze. S druge strane, dječaci mogu biti skloniji riskantnom ponašanju i kršenju

pravila, što dovodi do većeg broja neopravdanih izostanaka. Drugo, akademski pritisak i stres mogu utjecati na učestalost izostanaka. Djevojke često doživljavaju veći stres zbog visokih očekivanja i perfekcionizma, što može rezultirati češćim zdravstvenim problemima povezanim sa stresom, poput glavobolja ili gastrointestinalnih problema i, posljedično, većim brojem opravdanih izostanaka (Siegel i Alloy, 1990). Dječaci, s druge strane, mogu izbjegavati školu zbog manjka interesa ili motivacije, što rezultira većim brojem neopravdanih izostanaka. Konačno, roditeljska kontrola i nadzor također mogu igrati važnu ulogu. Istraživanja su pokazala da roditelji djevojaka često postavljaju strože kontrole i imaju veća očekivanja u vezi s pohađanjem škole što može smanjiti vjerojatnost neopravdanih izostanaka (Bilankov i Hitec, 2004). U suprotnom, roditelji dječaka mogu biti manje rigorozni što povećava šanse za neopravdane izostanke. Ovi faktori zajedno pomažu objasniti zašto učenice imaju više opravdanih, a učenici više neopravdanih izostanaka. Međutim, rezultati ovog istraživanja i onih ranijih pokazuju kako spol nije dominantna varijabla koja utječe na više ili manje izostaka. Obiteljska situacija, vrsta škole, razred, socijalni status imaju veći utjecaj na izostake.

10.1. Ograničenja istraživanja

Ograničenja ovog istraživanja proizlaze iz toga što su podaci korišteni u analizi prikupljeni s javno dostupnih izvora Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih te su se odnosili samo na srednje škole kojima je osnivač županija. Znači, isključene su brojne privatne srednje škole, uključujući vjerske škole i centri za obrazovanje. Nadalje, izvori korišteni za istraživanje su sekundarni izvori podataka što znači da istraživač nije imao utjecaja na prikupljanje podataka niti je mogao kontrolirati kvalitetu ili preciznost tih podataka. Moglo je doći do grešaka u unosu ili prijenosu podataka, a istraživanje je bilo ograničeno na varijable koje su bile dostupne u javnim bazama podataka. Najvažnije od svega, javna baza podataka Ministarstva ne pruža uvijek uvid u sve relevantne faktore koji bi mogli utjecati na izostanke i akademski uspjeh, poput socioekonomskog statusa učenika, individualnih karakteristika, podrške iz obiteljskog okruženja, ili specifičnih školskih politika i praksi. Zbog ovih ograničenja, potrebno je biti oprezan pri generalizaciji rezultata i tumačenju uzročno-posljedičnih veza. Daljnja istraživanja bi trebala uključiti šire skupove podataka i uzeti u obzir različite varijable koje mogu imati utjecaj na rezultate kako bi se dobila preciznija i potpunija slika.

11. SAVJETI I PRIMJERI DOBRE PRAKSE U RJEŠAVANJU PROBLEMA APSENTIZMA

Kako bi se uspješno pristupilo problemu apsentizma u školama treba djelovati sa svim akterima koji su u problem uključeni. To podrazumijeva školu, roditelje, učenike i ostale aktere. Između ostaloga i opće podizanje svjesnosti o problemu (Malcolm i sur., 2003). Same bi škole zajedno sa svojom stručnom službom trebale pratiti i osvijestiti obrasce namjernog izostajanja kod učenika. Zatim osvijestiti učenike o problemima izostajanja. Najvažnije je da škole imaju strogu politiku oko izostajanja.

Za početak, najvažnije je rano prepoznavanje učenika koji dolaze iz rizičnih obitelji i već pokazuju znakove namjernog ili čestog izostajanja iz škole. Rane su intervencije puno uspješnije. Osim što škole trebaju rano prepoznavati moguće učenike u riziku, trebaju provoditi preventivne programe za smanjenje apsentizma. Nekoliko primjera dobre prakse, koje su škole implementirale za smanjenje izostanaka, pokazale su se korisnima, ali ne u svakoj školi pa bi svaka škola ovisno o svojoj klimi trebala procijeniti kako bi određena praksa bila uspješna. Neke su škole zadavale razredne izazove gdje bi se razredi natjecali i dobivali nagrade ako su imali najmanje kašnjenja i izostanaka. Zatim, dodjeljivale su se nagrade za učenike koji su imali malo izostanaka. Nagrade su varirale od bedževa, medalja do karata za sportska natjecanja, bicikla i sl. (Malcolm i sur., 2003). Jedna pozitivna praksa koja se u većini škola pokazala uspješnima je bilo stvaranje boljih odnosa s roditeljima učenika. Jedna pozitivna praksa koja se u većini škola pokazala uspješnom bilo je stvaranje boljih odnosa s roditeljima učenika. Jedan je od ciljeva takve prakse bilo upoznati se s roditeljima od najranije dobi kako bi škola i roditelji bili međusobna podrška u motiviranju djece za dolazak u školu (Malcolm i sur., 2003; Demir i Akman Karabeyoglu, 2015). Railsbag (2004) opisuje kako se mogu provoditi grupe podrške za učenike koji imaju problema s izostajanjem. Formira se grupa vršnjaka koji jedni drugima služe kako podrška, ali se tako može lakše pratiti prisustvo, kakve socijalne veze stvaraju učenici, potiče se pozitivan vršnjački utjecaj i radi se na podizanju samopouzdanja kod učenika. Demir i Akman Karabeyoglu (2015) savjetuju da škole moraju usmjeravati svoje napore prema tome da učenicima pokažu da su važni kao pojedinci i da se njihove potrebe uvažavaju. Empatija, otvoren pristup prema učenicima i pozitivni stavovi učitelja i školskog osoblja mogu pridonijeti boljem odnosu između

učitelja i učenika čime se utječe na smanjenje izostanaka. Izostanke se može smanjiti poticanjem učenika na sudjelovanje u školskim aktivnostima koje nisu vezane samo uz nastavno gradivo.

Kada postoji problem u obitelji koji dovodi do velikih izostanaka, potrebno je uključiti sve aktere ovog problema. Teasley (2004) i Epstein Sheldon (2002) preporučuju programe koji uključuju školu, obitelj i zajednicu. Neke od najbitnijih komponenti takvog programa je da se djecu gleda u njihovom obiteljskom kontekstu, da se obitelj tretira kao sastavni dio susjedstva i zajednice. Zajedno se mogu raditi i održavati dugoročne preventivne mjere koje provodi visoko osposobljeno osoblje. U hrvatskom kontekstu to su odgojno-obrazovni djelatnici, pedagozi, psiholozi, socijalni radnici... Svim provoditeljima programa treba osigurati kontinuirano osposobljavanje i uspostaviti međusobno povjerenje i suradnju među praktičarima.

Učenici kao najčešće rješenje za smanjenje izostanaka predlažu smanjenje opterećenja učenika, manje zadataka i količinu ispita i ispitivanja. Učenici smatraju da nastava treba biti zanimljivija, kvalitetnija i da nastavnici trebaju koristiti interaktivnije metode poučavanja (Markuš, 2009). Zatim, osiguravanje boljih uvjeta za učenje te sustavno provođenje pedagoških mjera (Markuš, 2009; Bilankov i Hitec, 2004). Osim toga, savjetuju povećanje vrijeme trajanja odmora (kako bi se smanjilo kašnjenje na sat), dogovoreno usmeno odgovaranje i da se pri kreiranju dnevnog rasporeda vodi briga o razini opterećenosti učenika tako da su jedako zastupljeni i učenicima zahtjevniji i manje zahtjevni predmeti (Borovčak, 2000).

12. ZAKLJUČAK

Apsentizam srednjoškolaca predstavlja kompleksan i višedimenzionalan problem koji ima značajan utjecaj na obrazovanje pojedinaca i cijeli obrazovni sustav. U ovom radu analizirani su različiti aspekti apsentizma kroz teorijski i istraživački pristup, čime je pružen sveobuhvatan pregled uzroka, posljedica i trenutnog stanja apsentizma među srednjoškolcima u Hrvatskoj.

U teorijskom dijelu rada identificirani su i detaljno opisani uzroci apsentizma koji se mogu podijeliti u nekoliko kategorija: individualni, obiteljski, školski te kulturni i socijalni faktori. Individualni faktori obuhvaćaju zdravstvene probleme, psihološke teškoće, nedostatak motivacije i osobne probleme učenika. Obiteljski faktori uključuju roditeljsku podršku, obiteljsku dinamiku te socioekonomski status. Školski faktori odnose se na kvalitetu odnosa između učenika i nastavnika, školsko okruženje te metode poučavanja. Socijalni faktori uključuju utjecaj vršnjaka, društvene norme i šire društveno okruženje. Razumijevanje ovih uzroka ključno je za razvoj učinkovitih strategija za smanjenje apsentizma.

Posljedice su apsentizma analizirane s obzirom na njihov utjecaj na akademski uspjeh i socijalni razvoj učenika. Učenici koji često izostaju imaju niži prosjek ocjena, slabije rezultate na ispitima, te su skloniji ponavljanju razreda ili čak napuštanju školovanja. Socijalno, takvi učenici često razvijaju manjak socijalnih vještina, osjećaj izolacije, te su skloniji devijantnim ponašanjima. Perspektiva učenika i roditelja na problem apsentizma pokazala je da učenici često osjećaju pritisak i nedostatak podrške.

Istraživački dio rada obuhvatio je analizu podataka Ministarstva znanosti i obrazovanja, što je omogućilo kvantitativni uvid u trendove apsentizma među srednjoškolcima. Rezultati su pokazali da se apsentizam povećava s godinama, te da učenici završnih razreda izostaju više u odnosu na učenike nižih razreda. Prosjek ocjena učenika koji više izostaju je niži što potvrđuje teorijske pretpostavke o negativnom utjecaju apsentizma na akademski uspjeh. Također, primijećeno je da učenice izostaju više od učenika, što otvara pitanje rodno specifičnih faktora koji utječu na apsentizam. Kada se promatraju različite vrste škola najmanje izostaju gimnazijalci, dok najviše izostaju polaznici strukovnih škola, što je povezano s različitim obrazovnim programima i očekivanjima od učenika u tim školama.

Na kraju su rada, dani primjeri i savjeti za smanjenje apsentizma. Preporučene mjere uključuju povećanje podrške učenicima kroz stručnu službu, uspostavljanje boljih komunikacijskih kanala između škole i obitelji, te razvoj programa mentorstva. Također je naglašena potreba za promicanjem pozitivnog školskog okruženja koje potiče redovito pohađanje nastave.

Za daljnja istraživanja, preporučuje se fokusiranje na nekoliko ključnih područja. Prvo, potrebno je dublje istražiti rodno specifične razlike u apsentizmu kako bi se razvili ciljani programi za smanjenje izostanaka među učenicama. Drugo, važno je proučiti utjecaj različitih pedagoških pristupa i školskih politika na smanjenje apsentizma, uključujući inovativne metode poučavanja i uvođenje fleksibilnih rasporeda. Treće, buduća bi istraživanja trebala obuhvatiti longitudinalne studije koje prate učenike kroz cijelo srednjoškolsko obrazovanje kako bi se bolje razumjele dugoročne posljedice apsentizma.

Zaključno, apsentizam je srednjoškolaca složen problem koji zahtijeva multidisciplinarni pristup u njegovom rješavanju. Ovaj rad je pružio temelj za razumijevanje trendove izostajanja kod hrvatskih srednjoškolaca, ali je jasno da je potrebno još puno istraživanja i praktičnih intervencija kako bi se ovaj problem uspješno adresirao i smanjio njegov negativan utjecaj na mlade ljude i društvo u cjelini.

13. LITERATURA

1. Agasisti, T., i Vittadini, G. (2012). Regional economic disparities as determinants of students' achievement in Italy. *Research in Applied Economics*, 4(2). <https://doi.org/10.5296/rae.v4i2.1316>
1. Alexander, K. L., Entwisle, D. R., i Horsey, C. S. (1997). From first grade forward: Early foundations of high school dropout. *Sociology of Education*, 70(2), 87–107. <https://www.jstor.org/stable/2673158>
2. Baier, D. (2016). The School as an Influencing Factor of Truancy. *International Journal of Criminology and Sociology*, 5, 191-202. <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2016.05.18>
2. Baker, M., Sigmon, J., i Nugent, M. (2001). Truancy reduction: Keeping students in school. *OJJDP Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, 3(2). Retrieved on January 20, 2007, from <https://www.ojp.gov/pdffiles1/ojjdp/188947.pdf>
3. Balfanz, R., i Byrnes, V. (2012). The Importance of being in School: A report on absenteeism in the nation's public schools. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 78(2), 4–9. https://www.everystudentpresent.org/pdfs/Johns_Hopkins_Importance_of_Being_in_School_report.pdf
3. Balkis, M. (2018). Academic amotivation and intention to school dropout: the mediation role of academic achievement and absenteeism. *Asia Pacific Journal of Education*, 38(2), 257–270. <https://doi.org/10.1080/02188791.2018.1460258>
4. Barth, R. P. (1984). Reducing nonattendance in elementary schools. *Children & Schools (Print)*, 6(3), 151–166. <https://doi.org/10.1093/cs/6.3.151>
5. Bartulović, M. i Kušević, B. (2016). *Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike*. Zagreb: Centar za mirovne studije. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:932048>.
6. Benner, A. D., Boyle, A. E., i Sadler, S. (2016). Parental involvement and adolescents' educational success: The roles of prior achievement and socioeconomic status. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(6), 1053-1064.
7. Bilankov, M., i Hitrec, S. (2004). Izostanci učenika srednjih škola. *Napredak*, 142(1), 62-72.

8. Borovčak, M. (2000). Izostanci učenika. *Napredak*, 141(2), 191-200.
9. Burušić, J., Babarović, T. i Marković, N. (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja. *Društvena Istraživanja*, 19 (4-5 (108-109)), 709-730. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/60111>
10. Catalano, R. F., Haggerty, K. P., Oesterle, S., Fleming, C. B., i Hawkins, J. D. (2004). The importance of bonding to school for healthy development: findings from the Social Development Research Group. *The Journal of school health*, 74(7), 252–261. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2004.tb08281.x>
11. Chang, H., i Romero, M. (2008). Present, Engaged, and Accounted For The Critical Importance of Addressing Chronic Absence in the Early Grades. *National Center for Children in Poverty*. <https://doi.org/10.7916/d84b392g>
12. Chocholatá, M., i Furková, A. (2017). Regional disparities in education attainment level in the European Union: A spatial approach. *Baltic Journal of European Studies*, 7(2), 107–131. <https://doi.org/10.1515/bjes-2017-0012>
13. Clark, J. G. (2008). Examining truancy board effectiveness in countering student absenteeism in grades K-5 in three title I schools in Northeast Tennessee. Doctoral Dissertation, East Tennessee State University, UMI Number: 3308020. dostupno na <https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3258&context=etd>
14. Demir, K. i Akman Karabeyoglu, Y. (2015). Factors associated with absenteeism in high schools. *Eurasian Journal of Educational Research*, 62, 37-56. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2016.62.4>
15. Domjanović, M. (2012). *Utjecaj apsentizma na školski uspjeh adoscelenata* (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:560532>
16. Eastman, G., Cooney, S. M., O'Connor, C., i Small, S. A. (2007). *Finding effective solutions to truancy*. *Research To Practice Series*, 5, University of Wisconsin. Preuzeto s https://fyi.extension.wisc.edu/whatworkswisconsin/files/2014/04/whatworks_05.pdf
17. Eitle, D., i Eitle, T. M. (2003). Segregation and school violence. *Social Forces*, 82(2), 589–616. <https://doi.org/10.1353/sof.2004.0007>

18. Epstein, J. L., i Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *The Journal of Educational Research*, 95(5), 308–318. <https://doi.org/10.1080/00220670209596604>
19. Gleason, P., i Dynarski, M. (2002). Do we know whom to serve? Issues in using risk factors to identify dropouts. *Journal of Education for Students Placed At Risk*, 7(1), 25–41. https://doi.org/10.1207/S15327671ESPR0701_3
20. Gottfredson, G. D., Gottfredson, D. C., Payne, A. A., i Gottfredson, N. C. (2005). School Climate Predictors of School Disorder: Results from a National Study of Delinquency Prevention in Schools. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42(4), 412–444. <https://doi.org/10.1177/0022427804271931>
21. Gottfried, M. A. (2014). Chronic absenteeism and its effects on students' academic and socioemotional outcomes. *Journal of Education*, 194(2), 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1080/10824669.2014.962696>
22. Gottfried, M. A., Kim, P. H., Fletcher, T. (2024). Do teachers perceive absent students differently? *AERA Open*, 10(1), 1–16. <https://doi.org/10.1177/23328584241259398>
23. Israel, G. D., Beaulieu, L. J., & Hartless, G. (2001b). The influence of family and community social capital on educational achievement*. *Rural Sociology*, 66(1), 43–68. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2001.tb00054.x>
24. Kearney, C. A. (2008). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Educational Psychology Review*, 20(3), 257-282.
25. Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 451-471.
26. Keserica, P.V. i Kolak, A. (2023). Ponavljanje razreda – potencijal za pedagoško djelovanje ili kazna. *Metodički obzori*, 18 (2(35)), 31-48. <https://doi.org/10.32728/mo.18.2.2023.02>
27. Lannegrand-Willems, L.; Cosnefroy, O., i Lecigne, A. (2012). Prediction of various degrees of vocational secondary school absenteeism: Importance of the organization of the educational system. *School Psychology International*, 33(3), 294–307 doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0143034311418912>

28. Lareau, A. (1987). Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Capital. *Sociology of Education*, 60(2), 73–85. <https://doi.org/10.2307/2112583>
29. Liu, J., Lee, M., i Loeb, S. (2021). Student absenteeism: Who misses school and how missing school matters for performance. *Educational Researcher*, 50(8), 485-495. <https://doi.org/10.3102/0013189X211023884>
30. Malcolm, H., Wilson, V., Davidson, J., and Kirk, S. (2003), *Absence from School: a study of its causes and effects in seven LEAs*, Report 424, Nottingham: DfES. Preuzeto 8.4.2024. s <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/8655/1/RR424.pdf>
31. Markuš, M. (2009). Psihosocijalne determinante školskih izostanaka. *Napredak*, 150 (2), 154-167. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82797>
32. Marušić, M. (2009). Izostanci učenika s nastave. *Školski vjesnik*, 58 (3.), 315-329. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82602>
33. Mažar, H. (2022). *Školski apsentizam iz perspektive nastavnika i nastavnica* (Završni rad). Zadar: Sveučilište u Zadru. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:459545>
34. McCluskey, C. P.; Bynum, T. S., i Patchin, J. W. (2004). Reducing chronic absenteeism: an assessment of an early truancy initiative. *Crime & Delinquency*, 50 (2), 214-234. DOI:[10.1177/0011128703258942](https://doi.org/10.1177/0011128703258942)
35. McNeal, R. B. (1999). Parental Involvement as Social Capital: Differential Effectiveness on Science Achievement, Truancy, and Dropping Out. *Social Forces*, 78(1), 117–144. <https://doi.org/10.2307/3005792>
36. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih [MZOM] (2024). *Školski e-rudnik, vol. 2*. Preuzeto u svibnju 2024. s <https://mzom.gov.hr/istaknute-teme/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>.
37. Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (NN 3/2024). Preuzeto 31. lipnja 2024 s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_01_3_60.html
38. Plaza Leutar, M. i Filipović, A.T. (2022). Analiza i komparacija neopravdanih izostanaka učenika s nastave u katoličkim i javnim gimnazijama u Hrvatskoj – ususret perspektivi logopedagogije. *Bogoslovska smotra*, 92 (2), 229-253. <https://doi.org/10.53745/bs.92.2.3>

39. Pokas, I. (2020). *Obrazovanje roditelja, školski uspjeh i dobrobit učenika* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:701244>
40. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera NN 94/15. Preuzeto 2.4.2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_94_1818.html
41. Puzić, S. i Bezinović, P. (2011). Regionalne i rodne razlike u vrijednosnim stavovima srednjoškolaca u dvjema hrvatskim županijama: tranzicija, modernizacija i promjene vrijednosti. *Revija za sociologiju*, 41 (2), 213-238. <https://doi.org/10.5613/rzs.41.2.4>
42. Railsback, J. (2004). Increasing Student Attendance: Strategies from Research and Practice. Northwest Regional Educational Laboratory. Preuzeto s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED484551.pdf>
43. Reid, K. (2005). The Causes, Views and Traits of School Absenteeism and Truancy: An Analytical Review. *Research in Education*, 74, 59-82. <http://dx.doi.org/10.7227/RIE.74.6>
44. Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), 45-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59599>
45. Rumberger, R. W. (2001). *Why students drop out of school and what can be done*. Preuzeto 8.4.2024. s <https://escholarship.org/uc/item/58p2c3wp>
46. Rumberger, R. W. (2003). The Causes and Consequences of Student Mobility. *The Journal of Negro Education*, 72(1), 6–21. <https://doi.org/10.2307/3211287>
47. Sarjanović, I. (2014). *Slavonija - identitet regije i regionalna samoidentifikacija* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:612635>
48. Siegel, S. J., i Alloy, L. B. (1990). Interpersonal perceptions and consequences of depressive-significant other relationships: A naturalistic study of college roommates. *Journal of Abnormal Psychology*, 99(4), 361–373. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.99.4.361>
49. Smyth, E. (1999). Pupil performance, absenteeism and school drop-out: A multi-dimensional analysis. *School Effectiveness and School Improvement*, 10(4), 480–502. <https://doi.org/10.1076/sesi.10.4.480.3496>

50. Štifanić, M. (1996). Društveno-prostorna identifikacija, regija i regionalizam. *Revija za sociologiju*, 27 (1-2), 53-60. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/154552>
51. Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., i Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83(3), 357–385. <https://doi.org/10.3102/0034654313483907>
52. *The problem - attendance works*. (2023). Attendance Works. Preuzeto 9.4.2024. s <https://www.attendanceworks.org/chronic-absence/the-problem/>
53. Tolić, S. (1980.), Izostanci učenika s nastave u srednjoj školi. Split: *Školski vjesnik*, br. 1 (5-25).
54. Tsang, K. K. (2009). School social capital and school effectiveness. *Education Journal 《教育學報》*, Vol. 37(Nos. 1–2.), 119–13. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/44841576_School_social_capital_and_school_effectiveness#fullTextFileContent
55. Vaughn, M. G., Maynard, B. R., Salas-Wright, C. P., Perron, B. E., i Abdon, A. (2013). Prevalence and correlates of truancy in the US: Results from a national sample. *Journal of Adolescence*, 36(4), 767–776. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.03.015>
56. Vrcelj, S. (2018). *Što školu čini školom – teorijski pristupi, koncepti i trendovi*. Rijeka: FFRI.
57. Vukelić, N. (2019). Problem školskog apsentizma sagledan kroz važnije teorije odgoja. *Napredak*, 160 (1-2), 29-50. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/224379>
58. Walls, C. (2003). New approaches to truancy prevention in urban schools. ERIC Digest. Preuzeto 8.4.2024. s http://www.ericdigests.org/2004_2/truancy.htm
59. World Health Organization. (2015). *School absenteeism and its relationship with physical and mental health in children and adolescents*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. Retrieved from https://www.who.int/school_health
60. World Health Organization: WHO. (2023). *Adolescent and young adult health*. Preuzeto 17. lipnja s <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescents-health-risks-and-solutions>
61. Zloković, J. (1998). *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*. Rijeka: FFRI

62. Zrilić, S. (2007). Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja. *Magistra Iadertina*, 2 (1), 31-42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/21157>
63. Zrilić, S. (2007). Neke potencijalno relevantne sociodemografske varijable školskih izostanaka. *Odgojne znanosti*, 9 (2 (14)), 41-65. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/21123>
64. Zrilić, S. (2008). Povezanost konzumacijskih navika srednjoškolaca i školskih izostanaka. *Pedagojska istraživanja*, 5 (2), 167-182. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/118198>
65. Zrilić, S. (2008). Prilog istraživanju učeničkog apsentizma. *Školski vjesnik*, 57 (1.-2.), 61-73. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82620>
66. Žužić, S. (2009). *Zašto učenici izostaju s nastave*. Pazin: Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile.